

GENERALUL HENRI BERTHELOT

„Fie ca sângele eroilor căzuți în luptele marelui războiu să fie, pentru tine, frumoasă Românie, sămânță de noul vițelui, ca fiii tăi să fie totdeauna demni de părinții lor și gata să apere pământul tău sfânt atât de des cotropit, dar în sfârșit întregit, prin sforțările ultimelor generații”

Berthelot.

SPICURI DIN MARILE ZIARE

DE

MAIORUL N. CERBULESCU

SIBIU

Tip. Școalei Militare Infanterie „Principele Carol”

1931

70861
O. S. Vasilescu. 1939. Februarie 16 Joi. Cr.

GENERALUL HENRI BERTHELOT

„Fie ca sângele eroilor căzuți în luptele marelui războiu să fie, pentru tine, frumoasă Românie, sămânță de noul vițuți, ca fiii tăi să fie totdeauna demni de părinții lor și gata să apere pământul tău sfânt atât de des cotropit, dar în sfârșit întregit, prin străfările ultimelor generații”

Berthelot.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SPICUIRI DIN MARILE ZIARE

DE

MAIORUL N. CERBULESCU

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201701422

SIBIU

Tip. Școalei Militare Infanterie „Principele Carol”

1931

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ch. I. Berthelot

Plângeți, Români, căci ne-a mai murit un mare, iubit, sincer și devotat prieten, din prea puținii câți avem.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MAIORUL N. CERBULESCU.

Generalul Berthelot.

Citațiune.

Insoțind atribuirea „Medaliei Militare”
generalului Berthelot.

«Titlu excepțional. Șef de înaltă valoare care, după ce exercitase în mod strălucit comanda unui corp de armată și a unei armate pe frontul Franței, a arătat în România o hotărâre și un curaj morali cari i-au atras recunoștința adeseori exprimată a acestei națiuni și a contribuit în largă măsură la succesul final al armatelor aliate.»

* * *

În ceasurile de lungă așteptare, ce despart luptele propriu zise și pregătirile lor, soldații români, cântându-și durerile, nădejtile ca și bucuriile, au trecut în legendă, prin versurile populare de mai jos, trei generali francezi, între cari și *Generalul Berthelot*. Este și aceasta o citațiune care va rămâne :

«Frunză verde de susai
Aoleo Sarrail, Sarrail ¹⁾
Noi ne batem și tu stai!
Noi ne batem de apa morții
Pân'ne om prăpădi cu toții
Tu te lauzi că-i faci marți
Și doar apa'n piuă bați
Dar când veni Desperatu²⁾
Văzură Nemții pe dracu,
Fug Bulgarii, rup pământu,
Fug și Turcii cu iaurtu
Berthelot ³⁾ și Desperatu
Le-a pus dușmanilor capu.»

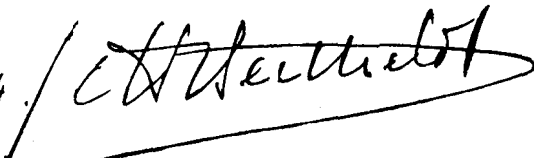
Notă: ¹⁾ Sarrail, general francez, comandantul trupelor aliate dela Salonic în 1916.

²⁾ Franchet D'Espérey, comandantul trupelor aliate dela Salonic după 1916.

³⁾ *Berthelot*, general francez, comandantul misiunii franceze din România în 1916 și al forțelor aliate cari în 1918, au zdrobit rezistența din Balcani a inamicului, ajutând la alungarea inamicului ocupant din România.

Din lucrarea „Cântece din război“, culese pe front, de Căpitan N. Cerbulescu.

Căpitanul N. Cerbulescu, tipărind în cursul anului 1924 lucrarea „Cântece din războiu“, a trimis și generalului Berthelot, la Strasbourg, un exemplar, primind din partea sa, următoarele rânduri :

LE GÉNÉRAL BERTHELOT remercie bien
vivement M^r le Capitaine
N. Cerbulescu de l'envoi des
chants de guerre qui rap-
pèlent aux combattants de
la grande guerre les exploits
héroïques et glorieux de l'armée
Roumaine !
Strasbourg, 24.10.24 /

GENERALUL BERTHELOT mulțumește foarte călduros D-lui Căpitan N. Cerbulescu pentru trimeterea „Cântecelor de războiu“ cari reamintesc luptătorilor marelei războiu faptele eroice și glorioase ale armatei române.

Strasbourg, 24 Oct. 1924.

BERTHELOT.

Căpitanul N. Cerbulescu, tipărind în cursul anului 1927 lucrarea „Dintr'ale Neamului Românesc”, a trimis și generalului Berthelot, la Paris, un exemplar, primind din partea sa, următoarele rânduri. din cari se vede câtă admirațiune și dragoste avea el pentru armata română :

Avec tous mes remerciements, mon cher Capitaine pour votre aimable pensée j'ai reçu votre livre et je me souviendrai, chaque fois que je l'ouvrirai, de l'admirable effort de tous les combattants roumains de la grande guerre.

Cordialement

Berthelot

„Cu toate mulțumirile mele, scumpul meu Căpitan, pentru amabila D-vo atențiune. Am primit cartea D-vo pe care, oricâteori o voi deschide, îmi voi reaminti de admirabilul efort al tuturor combatanților români din marele războiu“.

Devotat BERTHELOT.

NOTE BIOGRAFICE

Henri Berthelot s'a născut în Decembrie 1861, la Feurs, Loire. După absolvirea școlii dela St. Cyr și a școlii superioare de războiu, a intrat în anul 1883 în armată și a fost avansat, în Decembrie 1913, la gradul de general de brigadă. Izbucnind războiul în 1914, el a fost atașat Marelui Stat Major al armatei. Ca șef de secție al armatelor de Nord și Nord-Est, generalul Berthelot a exercitat o mare influență asupra evenimentelor din August 1914.

În Noembrie 1914, a luat comanda la Soissons, iar mai târziu a comandat divizia 33 în regiunea Artois. În Septembrie și Octombrie 1915, fiind în fruntea corpului 32 de armată, a luat parte la ofensiva din Champagne, precum și la luptele din jurul Verdunului, în primăvara anului 1916. În urmă, a fost numit șeful misiunii militare franceze în România.

În 1919, generalul Berthelot a fost numit guvernor militar al Metzului; în 1923 guvernor militar al Strasburgului, iar dela 1921—1925, a fost membru în consiliul superior de războiu. În cadrul de rezervă a fost trecut în cursul anului 1926.

* * *

La Paris, el locuia în str. Desaix No. 12. În ziua de 2 Ianuarie a. c., îmbolnăvindu-se, a fost transportat la clinica din str. Violet, unde a suportat operațiunea amputării părții inferioare a unui picior.

La 28 Ianuarie 1931, ora 17³⁵, după o agonie de șase ore, și-a dat sufletul. El moare de aceeaș boală ca și mareașalul Joffre, în vârstă de 70 ani.

Funeraliile generalului Berthelot s'au făcut în dimineața zilei de 31 Ianuarie la capela Sainte Louise din Domul Invalizilor, în prezența unei mulțimi considerabile și potrivit voinței defunctului, cu mare simplitate.

Corpul, transportat cu un furgon automobil, a fost așezat pe un catafalc, încadrat cu drapele.

Preotul Souverain, fostul confesor al corpului 32 de armată, pe care l-a comandat Berthelot, a celebrat serv. divin.

În primele rânduri ale asistenței se aflau generalul Lasson, reprezentând pe președintele Doumergue; consulul general Bavelier, reprezentând pe d. Briand; miniștrii Maginot, Dumesnil și Champetier de Ribes; mareașalii Petain, Lyautey și Franchet d'Espérey; reprezentanții corpului diplomatic, între cari d. Cesianu, ministrul României; șase ofițeri români în uniformă de gală, reprezentând armata română; prefectul Senei și prefectul Parisului, generalul Gouraud, comandantul Parisului, generalii din statul-major Berthelot, o delegație a înaltelor școli militare.

După serviciul divin, sicriul a fost așezat pe un afet de tun, în timp ce o companie de infanterie cu muzică și drapel dădea onorul.

Mareșalul Petain a făcut elogiul funebru al defunctului, apoi trupele din garnizoana Parisului au defilat înaintea aceluia care a fost unul din șefii victorioși ai armatei franceze.

După defilare, un furgon-automobil a transportat la gara de Lyon rămășițele pământești, cari de aci vor fi aduse la Nervieu, în departamentul Loire, unde vor fi înmormântate.

„Universul“ Nr. 27 din 31 Ianuarie 1931.

Generalul Berthelot a murit.

Moartea generalului Berthelot îndoliază sufletele tuturor Românilor. În toamna anului 1916, după intrarea noastră în război, generalul Berthelot, care erà unul dintre principalii colaboratori ai învingătorului dela Marna, Joffre, a fost numit șeful misiunii militare franceze din România.

Misiune delicată și plină de răspundere, pe care el a adus-o la îndeplinire în condițiunile cele mai bune, dând dovada marilor sale însușiri de comandant experimentat, energic, organizator și animator.

După retragerea pe linia Siretului, generalul Berthelot, în perfect acord cu guvernul Brătianu-Take Ionescu și cu comandamentul suprem militar român, a desfășurat o întinsă activitate în vederea refacerii forțelor noastre. El a contribuit într'o largă și simțită măsură la reorganizarea armatei noastre, la aprovizionarea ei cu armamentul, munițiunile și materialul de războiu de care avea nevoie și la înălțarea moralului ei, după peripețiile dramatice din campania anului 1916.

Operațiunea grea a refacerii a mers foarte repede, grație minunatului spirit de adaptare al ostașului nostru la metodele noi ce le impunea războiul modern, admirabilului său spirit de disciplină ca și încrederii sale în victoria finală.

Generalul Berthelot a spus atunci că soldatul român, prin însușirile sale neprețuite militare, este asemănător cu cel francez.

Pentru serviciile ce le-a adus patriei noastre în acele vremuri de grea cumpănă, Parlamentul român, convocat în ședință solemnă la Iași, în ziua de 21 Mai 1917, a recunoscut calitatea de cetățean de onoare al României, generalului Berthelot; iar după victorie, în Ardealul unit pentru totdeauna cu patria-mamă, guvernul l-a împrumutat ca pe un demn și nobil luptător pentru înfăptuirea idealului nostru național. Gloriosul general francez, marele cetățean de onoare al României, generalul Berthelot, a bine meritat această mărturie de recunoștință din partea patriei sale de-a doua, pentru marile servicii ce le-a adus, în numele dreptului și al civilizației.

Numele generalului Berthelot va rămâne înscris în cartea de aur a neamului nostru, alături de făuritorii României întregite.

«Universul» No. 27 din 3 Ianuarie 1931

* . *

S'a stins din viață, pe pământul scump al Franței, generalul Berthelot, marele soldat care a ilustrat pagini glorioase din istoria războiului mondial.

La sanatoriul care l-a îngrijit înainte de moarte, s'a petrecut în ultimele zile, un fapt prea puțin obișnuit: un *strein* făcea de veghe în fața ușii, plângea neconținut și se interesă la fiecare pas de soarta generalului.

Când starea bolnavului s'a înrăutățit, *streinul* a avut nevoie de ajutorul medicilor. S'a aflat în cele din urmă, că *streinul* este un **român** și lacrimile lui erau lacrimile unui popor întreg — poporul român — care-și manifestă îngrijorarea și durerea pentru *marele soldat*.

Astăzi Națiunea franceză este în doliu și cu ea — România care pierde un mare și sincer prieten. Militar destoinic,

a fost acela care ne-a ajutat în cel mai greu ceas, la cea mai dureroasă răspântie a istoriei noastre, în timpul marelui războiu.

Intr'adevăr, generalul Berthelot a fost șeful misiunii franceze care a colaborat cu înalții conducători ai oștirii noastre la refacerea trupelor și la alcătuirea acelor admirabile planuri de luptă și rezistență care ne-au asigurat ultimele victorii.

Pentru sprijinul său luminat și marea dragoste ce ne-a arătat tot timpul, Națiunea română i-a înscris numele în *Cartea de Aur a războiului pentru întregirea Neamului*.

Curând după războiu, Parlamentul român l-a proclamat *cetățean de onoare*, iar Suveranul i-a dăruit un castel și un domeniu pe care generalul l-a pus la dispoziția studențimii române pentru un cămin de odihnă.

Dragostea pe care i-o purtă întreg poporul român, dela un capăt la altul al Țării explică îndeajuns pentru ce doliul Franței este astăzi și doliul nostru, al tuturor, cari l-am iubit și l-am venerat ca pe gloriosul și marele soldat care a contribuit la închegarea României Mari.

Iată pentru ce românul care plângea pe sălile sanatoriului eră însăși Națiunea română, îngrijorată, iată pentru ce durerea Națiunii franceze, în fața trupului neînsuflețit al marelui general, este durerea noastră.

„*Ilustrațiunea Română*“ No. 6, din 5 II. 1931.

Șeful misiunii militare franceze în România.

După intrarea noastră în războiu, generalul Berthelot a fost numit șeful misiunii militare franceze din România.

În această calitate, el a adus servicii neprețuite armatei noastre.

El a întocmit împreună cu generalul Prezan (azi mareșal) planul de operațiuni al bătăliei din

jurul Bucureștilor și după retragerea pe linia Siretului, s'a ocupat de problema reorganizării armatei noastre și a înzestrării ei cu materialul de războiu trimis de Franța.

Pe lângă instructori, Franța a trimis României numeros material de războiu, munițiuni și mașinile necesare pentru fabricarea lor. În partea a doua a campaniei, infanteria noastră a fost înzestrată cu aceleași mijloace ca și cea franceză; artileria de câmp a avut aceiaș forță, acelaș dresaj și număr de munițiuni; iar cea grea a fost bine organizată și instruită.

Infanteristul nostru din armata I-a a uimit pe instructorul lui, ofițer francez, prin repeziciunea cu care a învățat să mânuiască pușca-mitralieră, mitraliera și grenada.

Cu prilejul vizitei pe care a făcut-o unei divizii române refăcută, generalul Berthelot, arătând pe soldații noștri d-lui Albert Thomas, ministrul munițiunilor, i-a spus:

„On dirait des soldats français“.

„Orice s'ar întâmplă, victoria e a noastră!”

Cu toată înfățișarea lui de burghez, generalul Berthelot erà tipul generalului modern: avea stăpânirea de sine, judecata limpede, voință, energie, spirit de inițiativă, curajul răspunderii, forța morală și obiceiul hotărîrilor prompte. Erà și «profesionalul» militar războinic, care nu-și pierdea cumpătul, nici chiar în împrejurările cele mai tragice și comandantul ideal, care știa să insufle tuturor încrederea prin atitudinea sa calmă, prin ordinele, sau consiliile chibzuite ce le da, ca și prin vorbele ce

le repetă mereu: «Orice s'ar întâmplă, victoria va fi a noastră, dacă vom lupta bine... *«JUSQU'AU BOUT!»*».

Cetățean de onoare al României.

În ședința solemnă a Parlamentului din Iași, dela 21 Mai 1917, șeful misiunii militare franceze, generalul Berthelot, a fost recunoscut cetățean de onoare al României, pentru marile servicii ce le-a adus apărării naționale și țării noastre.

Generalul Berthelot despre armata română.

Aflându-se la Petrograd, la începutul anului 1917, gen. Berthelot a declarat într'un interview acordat ziarului *L'«Entente»*:

«Ofițerii români au făcut celor francezi primirea cea mai cordială; ei au fost admirabilii lor colaboratori, înlesnindu-le îndeplinirea datoriei în cea mai largă măsură posibilă.

Ei au avut, mai ales, prețioase încurajeri și au simțit dela început că tovarășii lor de arme, împărtășesc aceleași idei, aceleași aspirațiuni, aceleași speranțe, — într'un cuvânt că inima lor bătea la unison. Soldatul român a arătat instructorilor săi o încredere desăvârșită și un devotament absolut.

Ofițerii noștri, cari au trăit pela regimente, în mijlocul trupei, au constatat că poporul român posedă în cel mai înalt grad însușirile esențiale ale soldatului, care face parte din armatele de elită: bravură, spiritul disciplinei, energie și mai ales un înfocat patriotism».

(L'«Entente» din Petrograd).

Plecarea din Iași.

În urma încheerii armistițiului pe frontul româno-rus, România fiind silită să închee pace separată, marele general francez a fost nevoit să

părăsească Moldova, împreună cu membrii misiunii sale militare. La plecare, în gara Iași, românii în număr mare, în frunte cu membrii fostului guvern Brătianu, i-au făcut o călduroasă manifestație, strigând:

— „*Trăiască Franța! Trăiască generalul Berthelot, marele nostru amic și cetățean!*“

Și toți au urat pentru victoria aliaților.

Foarte emoționat, generalul Berthelot a răspuns cu ochii înlăcrămați:

„— *Nu, adieu, ci la revedere, în curând, după victorie! Trăiască România Mare!*“

Intrarea triumfală în București.

În toamna anului 1918, generalul Berthelot, în fruntea armatelor aliate din Orient, a trecut, Dunărea, în România, gonind trupele ocupante și de operațiuni ale mareșalului Mackensen.

Apoi, alături de marele Rege Ferdinand I, victoriosul general a intrat, triumfal, în Bucureștii liberați!

Generalul Berthelot a fost împroprietărit în Ardeal, sub guvernul Brătianu, unde i s'a dat un mic domeniu în stăpânire.

«Universul» No. 27 din 31 Ianuarie 1931.

BĂTĂLIA DELA MĂRĂȘEȘTI povestită de generalul Berthelot.

„În momentul când s'a produs atacul german, frontul din partea aliaților era ținut numai de ruși, 4 divizii și una în rezervă spre Panciu. Numai divizia a 5-a română era în apropiere de Cosmești,

gata să înlocuiască o divizie rusă. Primele dispozițiuni pentru această înlocuire erau chiar luate. Pe Siretul inferior, a 2 a divizie română a înlocuit o divizie rusă pe cale de refacere. Două divizii românești au fost alipite armatei a 2 a. Celelalte divizii erau încă în zonele lor de repaus.

În seara de 5 August, Mackensen părăsi Bucureștii pentru a dirija el însuși acțiunea, și spuse pe peronul gării ofițerilor superiori și funcționarilor cari venise să-i ureze isbândă: «La revedere, în două săptămâni la Iași».

Socoteala de acasă nu s'a potrivit însă cu cea din târg!

Atacul german a început în dimineața lui 6 August, printr'un bombardament preliminar, a cărui violență a crescut până la ora 7, cu obuze axfiante în doză masivă, în special în partea băltoasă care mărginește Siretul.

Infanteria a început înaintarea către 7 și jumătate. La dreapta era o divizie bavareză, la centru și stânga alte 2 divizii germane. În fața flancului drept, divizia rusă a cedat complet terenul și germanii au ajuns fără dificultate până la canalul de derivație dela Putna care aduce apa la două mori în amosul de Străjescu. Mai spre vest, rușii rezistau ceva mai bine, dar divizia a trebuit să se retragă până la Bisighești, flancul său stâng fiind complet descoperit prin fuga vecinilor.

Spre seară, corpul Morgen a rupt linia rusă pe un front de 10 kilometri în lungul Siretului și 3 kilometri de alungul căii ferate.

Dece, în această zi, numai singur corpul Morgen a atacat? Germanii au crezut că numai sim-

pla trădare a rușilor va face să cadă tot frontul. În tot cazul a fost o fericire, că divizia a 5-a română, care eră singura în apropiere de terenul de acțiune, a putut prin intervenirea sa, să acopere spărtura.

Depe malul stâng al Siretului o divizie, a 9-a, a putut interveni prin focul său și bateriile române au executat un tir de oprire luând în flanc pe asaltanți.

În acelaș timp, generalul Grigorescu, comandantul corpului 6, format din diviziile 5 și 9, își îndreaptă divizia 9 spre Cosmești, gata să intre în linie.

La 7 August, von Morgen a trebuit să renunțe de a mai trece Siretul și să caute să scape de tirul artileriei românești, îndreptându-și efortul spre vest.

Vizibil, germanii căutau punctul slab și-l găseau neapărat la stânga diviziei 5-a românești. Rușii dezorganizați fugeau lăsând descoperiți pe români. Momentul este critic și generalul Razu, comandantul diviziei a 5-a și-a angajat ultimele rezerve ca să se menție.

Către ora 11, germanii reiau bombardamentul și acoperă cu foc podurile dela Cosmești ca să oprească sosirea întăririlor. Atacul este desfășurat puternic de către cele 3 divizii germane. În multe puncte, se dă luptă corp la corp. Soldatul român și-a aruncat haina depe el ca să fie mai liber în mișcări. Toate punctele de sprijin trec de mai multe ori în mâinile fiecăruia din adversari, tot cursul zilei și al nopții.

Cuvântul sfârșitului zilei este spus de un ofițer prizonier: «*Am voit să atacăm pe ruși, și am dat*

de francezi!» aluzie la ținuta albastră a trupelor române.

La 8 August, lupta continuă, dar efortul principal este îndreptat spre est.

Se ascultă sfatul lui Mackensen : să se observe și să se ție pe loc românii, să se atace rușii.

Ziua de 10 August, Morgen, își împinge trupele contra dreptei române, ocupată de ruși. Rușii fug. O energică intervenție a reg. 9 de vânători, restabilește în parte situația. Divizia 9-a a pierdut 6300 oameni.

La 12 August, corpul Wenninger, trece la atac în direcția Panciu, tocmai în momentul când divizia 15 rusească se instalează în sector, ceea ce determină imediat ruptura. Comandantul rus este dezorientat și în ziua de 15 generalul rus Ragoza, dă ordin forțelor româno-ruse să se retragă spre râul Zăbrăuț. Generalul Grigorescu refuză să asculte ordinul și raportează Marelui Cartier General. Cerbacef și Prezan îi dau dreptate. Ordinul de retragere este anulat. Ragoza dispăre.

La 14 August, germanii continuă atacul asupra rușilor și sunt aproape de victorie, când deodată apare pe prima linie divizia 10-a (general Cihoski). Noaptea, românii înlocuesc pe ruși.

La 15, este rândul lui Morgen să atace. După un foc infernal de artilerie care durează toată ziua revărsând valuri de gaze asupra bateriilor române. Podul drumului de fer este aruncat în aer ca să nu cadă în mâinile germanilor.

Elementele diviziei 11 (general Bunescu) intră în linie și opresc pe adversar pe rambleul căii ferate. Pierderile germanilor au fost considerabile. Până la 18. acțiunea se mărginește la duel de artilerie.

Ziua de 19 a fost pentru trupele române zi critică și glorioasă. Trupele germane au fost respinse. Ziua a fost decisivă pentru români.

Dela înălțimea observatorului său de pe muntele Odobești, Mackensen și-a dat cont de inutilitatea eforturilor sale.

În cursul acestor 14 zile de luptă, pierderile armatei IX germane au fost atât de mari încât au trebuit să înceteze orice altă efortare.

12 divizii, din cari 10 germane, n'au putut învinge 5 divizii și jumătate române. Drumul Iașilor a rămas închis“.

10 Noembrie 1918.

În 1918, Generalul Berthelot este trimis în Balcani, ca comandant al armatei aliate de Dunăre.

Ací îl găsește intrarea noastră în acțiune din toamna anului 1918, împotriva armatelor lui Mackensen, și pe când oștile române, coborând din Moldova, fugăreau victorioase, armatele lui Mackensen, Generalul Berthelot ajuns la Dunăre, traversă prin mai multe puncte acest fluviu, la 10 Noembrie 1918, spre a veni în ajutorul nostru, dând următoarea proclamație către locuitorii Munteniei și Olteniei ocupate de dușman :

La arme!

„La arme Români!! La arme Români!! Trupele franceze trec astăzi Dunărea pentru a vă ajuta să vă eliberați de jugul, sub care inamicul credea să vă îngenuncheze. De opt luni de zile ați fost cu toții în măsură de a judeca brutalitatea inamicului care vă socotea în puterea lui. Voi mai cu deosebire, oameni din Oltenia și Muntenia, care de doi ani de zile ați suferit ocupația

ați putut constata obrăznicia și barbaria dușmanului care se numește civilizat. Germanii au pustiiit câmpiile voastre și au golit stăulele voastre, au prădat casele voastre, au așezat robia și foamea la vetrele voastre, ferm hotărâți, ei însuși au spus-o, să nu vă lase decât ochii pentru a plânge. Ceasul răzbunării, sau mai bine zis, ceasul dreptății a sunat; învins pretutindenea, acolo unde nu este zdrobit, dușmanul este pretutindeni pus pe fugă. Clipa a sunat de a arde sdreanța de hârtie care ne-a fost adusă la Bucureși.

„Soldați! Batalioanele voastre să se unească cu ale noastre.

Țărani, sculați-vă și luați armele împotriva cotropitorului. Acesta este apelul patriei Române pentru care voi ați suferit. Acesta este apelul guvernului vostru care a jertfit totul pentru „Marea Românie“. Acesta este apelul strămoșilor, a umbrei lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân. Acesta este strigătul feciorilor și fraților voștri căzuți cu glorie pe câmpul de bătălie dela Oituz, Mărăști și Mărășești și pretutindeni unde a fost nevoie de apărarea pământului. Iară mâine veți putea vedea steagul englez și tricolorul francez fălfâind alături de tricolorul vostru, la puternica suflare a victoriei și libertății.

Sculați-vă, frați Români și aruncați vă asupra dușmanului!”

(ss) Berthelot.

Oștile lui Mackensen sunt gonite peste munți. Inșă în fuga lor, ele caută să aducă cât mai multe pagube cu putință, țării noastre.

Aflând despre aceasta Generalul Berthelot, ca reprezentant al aliaților noștri și ca împuternicit al M. S. Regelui Ferdinand al României, trimite două memorabile somațiuni Generalului Mackensen, prin care îl face răspunzător de condițiunile în cari se făcă retragerea oștilor germane.

* * *

Datorită operațiunilor concentrate ale celor două armate, inamicul este isgonit peste hotare, iar România liberă și victorioasă, devine prin puterea armatelor sale și a aliaților săi, România-Mare.

Neuitată de veci va fi ziua intrării triumfale în capitala țării, în București, a armatelor române și aliate, în frunte cu M. S. Regele Ferdinand al României, urmat de căpeteniile oștilor, și având lângă el pe Generalul Berthelot!

„Viitorul“ No. 6895 din 31 Ianuarie 1931.

Amintiri din România.

de general Berthelot.

Din volumul: *„Souvenirs de grands chefs“*, eulose de d. W. Sérieyx, reproducem următoarele amintiri din timpul războiului nostru, povestite de generalul Berthelot. De remarcat și reținut e faptul că din cele trei amintiri cerute de autor, fiecăruia mare general-șef, generalul Berthelot a scris două despre noi, Români.

I-a.

Voim să vorbim franuzește...

— „După câteva săptămâni dela armistițiu, îmi povestește el. Am străbătut regiunile Banatului și Transilvaniei, cari proclamaseră, la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, alipirea lor la patria Română. În toate gările unde se oprea trenul special, pus la dispoziția mea, am găsit o mulțime entuziastă. Veniți de departe, din văi și din munți, con-

duși de preoți ortodoxi sau uniți, bărbați, femei, copiii se grăbeau să aclame pe reprezentatul Franței liberatoare. Erau țărani, de veche viță românească, de oarece majoritatea locuitorilor orașelor alcătuită din funcționari, comercianți, industriași și bancheri, erau mai de grabă maghiară, germană sau evree. La stația Homorod, reprezentantul acestor țărani mi-a citit o plângere mișcătoare...

Iat-o :

„Sunt veacuri de când am suferit de pe urma neasemuitei robii, care ne-a apăsât inimile și ne-a siluit sufletele. Stăpânii noștri maghiari ne-au lăsat în neștiință, și nimeni nu putea să iasă din casta sa, afară numai dacă vorbea limba maghiară sau germană. Lucrul acesta nu-l voim. Voim să vorbim o limbă liberă. Voim să vorbim franțuzește. Desigur nu îndrăznim să vă rugăm să ne trimiteți învățători sau profesori, căci știm partea pe care au luat-o aceștia la apărarea dreptului și câți dintre ei au rămas pe câmpurile de bătae. Dar la urma urmei ne sinchisim prea puțin de gramatică.

„In definitiv, de ce nu ne-ați trimite pur și simplu foști soldați, chiar invalizi, cari ar veni la noi cu familiile lor? Vor fi primiți cu brațele deschise și nu le vom cere decât să vorbească franțuzește cu copiii noștri“.

— Ce cerere mișcătoare, d-le general! Și cât e de sugestivă! Dovedește o francofilie..

— A cărei extraordinară adâncime nici n'o bănuiești, nu e așa?... Spre a descoperi sursa inițială a afinității franco-române trebuie să mergi cu gândul în trecut, acum XXII de veacuri....

— Acum XXII de veacuri.. fiți bun, domnule general, să mă faceți și pe mine să beneficiaz de erudiția dv....

— Ții mult? Fie. Așa dar, acum XXII de veacuri, strămoșii noștri celții se simțiau înghesuți pe teritoriul strâmt al Galiei și de aceea au căutat spații libere... La apus s'au izbit de Ocean. De

aceea și-au îndreptat pașii spre răsărit. Istoricii au semnalat trei curenți principale de emigrare. Cel mai cunoscut este acela care a dus pe Brenus până la Roma. Altă hoardă a urmat valea fluviului Po și coasta orientală a Adriaticei până la Delfi, unde se pare că acești strămoși nu prea au avut o purtare bună. Câțiva au trecut chiar Bosforul. În sfârșit, a treia grupă, trecând prin nordul Alpilor a luat-o dealungul Dunării până la îmbucătura ei și exodul lor s'a terminat la Galați, orașul galaților sau al galilor.

În istoria sa despre gali, Camille Julian citează prin acești emigranți o populație mică din împrejurimile Narboniei pe care o denumește *Volcii*.

— Volcii?

— Da, Volcii.. Te rog să nu-i confuzi cu *volscii*, și să apropii acest nume de termenii *velci*, *vlaci valahi*... Ori cum ar sta lucrurile, galii aceștia s'au unit cu autohtonii, ca să formeze națiunea *dacă*: abia peste trei veacuri, legiunile lui Traian au venit să-i civilizeze, având acelaș rol pe care le-au avut la noi legiunile lui Cezar... Chiar azi se găsesc printre țărani români din anumite colțuri ale Transilvaniei și în special în jurul Sarmisegetuzei, fosta capitală a dacilor, tipuri absolut pure de celți al căror costum actual este aidoma cu acela care se poate vedea pe coloana lui Traian.

— Iată un fapt ciudat.

— Nu e mai ciudat, prietene, decât afinitatea specifică ce există între provențali și români.

— Provențalii și Români?

— Te miră?... Atunci lasă-mă să-ți povestesc o mică istorioară, care te va edifica și care va constitui cea de a doua anecdotă.

II a.

Câinii nu mai latră...

„După ce, în ajunul armistițiului, armata de Dunăre a trecut fluviul la Giurgiu, trupele au fost cantonate, înainte de intrarea solemnă în București, în satele înșirate între aceste două orașe. Erau regimente din divizia Avignon, printre cari se mai aflau încă numeroși provențali, vecini cu fostul ținut al volcilor. Ei bine, peste opt zile de la sosirea lor, țărani români și soldații provențali erau prieteni intimi și vorbeau între ei ca și cum s'ar fi cunoscut de totdeauna... Ce zici de asta?

— Mărturisesc umilit, domnule general, că sunt foarte uimit.

— Ceva mai mult... Povestirea mea nu s'a sfârșit... La 28 Noembrie 1918, mă duceam spre București, când deodată, în mijlocul satului Călugăreni, am văzut într-o trăsură, care venea în sens invers, câțiva ofițeri ce ne făceau semn. Era colonelul Dumitrescu, pe care regele Ferdinand l-a trimis în întâmpinarea mea. Automobilele se opresc. Coborâm din vehicule și ne salutăm... Țăranii din sat, foarte curioși, fac cerc în jurul nostru schimbându-și impresiile. Colonelul Dumitrescu se duce să le spună ceva și se întoarce râzând: „Nu știi, domnule general, ce mi-a povestit țăranul acesta bătrân? — zise el arătându-mi-l. Mi-a spus textual: „Orice s'ar zice, francezii ăștia sunt de neamul nostru. — Dar după ce știi? — Ei bine, sunt abia de câteva zile aici, merg, se întorc, trec, intră, ies... și câinii noștri nu latră!

Și generalul încheie zâmbind:

— Ce animale de treabă și câinii! Știu ei ce fac. Și ce lecție dau multor oameni știind să ghi-

cească toată adâncimea acestei simpatii franco-române, despre care ași putea da mai multe exemple... Mai iată unul, care-mi va permite să evoc amintirea încântătorului Robert de Flers, pe care mi se pare că l-ai cunoscut... Era agent între regele României și mine. Intr'o bună zi pleacă din Salonic la Iași; avionul care-l duce este nevoit să ateriseze, nu departe de Galați, în plin câmp, în plină noapte. Totuș, undeva lucește o lumină.. E o colibă izolată... De Flers se duce acolo, căutând să facă să înțeleagă că trebuie să meargă repede la Galați. Țăranul rămâne nemișcat și mut; în fața vetrei, nevasta lui face mămăligă, fără să pară că vede pe streinul care a căzut din cer. Deodată de Flers desface blana care-l înfășoară arătând uniforma franceză atât de dragă tuturor românilor... Minune! Imediat femeea îngenuchează în fața trimisului francez căruia îi sărută mâinile. În vreme ce țăranul se duce fuga să înhame caii la căruță, care peste cinci minute va duce pe De Flers la Galați.

„Înfelegi, acum, că prietenia franco-română nu este vorbă goală...”

Din lucrarea «Souvenirs des Grands Chefs» pag. 135-140.

Ultimul gest al marelui ostaș.

Generalul Berthelot, fiind cetățean de onoare al României, a fost totodată dăruit, ca semn de recunoștință, de către noua sa patrie cu domeniul Fărcădin din județul Hunedoara, urmând să se bucure dânsul și urmașii săi de deplina proprietate a moșiei, casei, și fermei din această comună

care pe viitor se va numi comuna „General Berthelot“.

În nouile rosturi sociale ale patriei reîntregite, când țăraniii întorși de pe front își primeau răs-plata împrăștiată; se cuvenea și marele ostaș, care a colaborat la strălucita biruință, să fie legat de pământul zdrobit și să se bucure de dărnicia ospitalității noastre istorice.

Noua patrie îl voia pe gloriosul general nu numai ca cetățean de onoare, dar și ca locuitor care să prindă rădăcini în brazda generoasă, să guste rodul țarnei, să respire adierile văzduhului și să se desfete la lumina cerului nostru limpede și poetic.

Impământenirea generalului Berthelot erà izvorâtă din pilda repetată a datinei. Vrednicii noștri voievozi, obișnuiau după izbândă, să înzestreze pe capii rășboinici cu o ocină domnească, scutindu-i de dări, boerindu-i și binecuvântându-le neamul ca să le dureze darul și vrednicia din tată în fiu, până în al noulea neam.

Când în vara anului 1923 generalul Berthelot a venit în țară ca să-și ia în primire dania statului român, pășind pragul casei bătrânești și încă-pătoare din Fărcădin, după ce-a gustat din pâinea și sarea întâmpinării, a fost cu deosebire mișcat văzând că din casă nu lipsește nici cel mai mărunț lucru, așa că a putut-o locui din ceasul așezării. În aceiaș stare de bună gospodărie a găsit curtea, grădina și ferma, livada și ogoarele. Noul proprietar a putut ciocni un pahar din vinurile care dormeau în pivniță, seara și-a luat cafeaua în pălimar, iar întâia noapte și-a odihnit trupul pe divanul larg, acoperit de o scoartă și veghiat de-o icoană de argint. Păreà un răzeș crescut și îmbătrânit în acele

meleaguri, iubit și respectat de megieși și de slujitori.

Fărcădenii îl vor plânge mai mult decât toți. Le-a plecat stăpânul, prietenul, idolul popular, vi-teazul celor două neamuri. Le rămâne numai amin-tirea căreia i se vor închina pururea.

Generalul Berthelot nu s'a îndurat să ne pă-răsească fără epica frumusețe a unui gest galic. Testamentul său este o capodoperă de înțelepciune topită în bunătate și dragoste pentru neamul adoptiv.

Mai mult, gândul pentru eternitatea frăției noas-tre cu Franța, pentru cimentarea desăvârșită a le-găturilor firești dintre cele două patrii ale sale, a dictat „*subiscălitului Henri Mathias Berthelot*“ acele ultime dorințe sub titlul : „*Acesta-mi este testamentul*“

Generalul lasă întreaga sa avere din România, *atât în bunuri mobiliare cât și imobiliare*, Academiei Române în scopuri culturale.

Dar, ca să înțelegeți măreția testatorului, să talmăcim ultimele sale gânduri statornicite în act.

Generalul Berthelot nu numai că nu s'a folo-sit nici o centimă din veniturile domeniului și fer-meii al cărui proprietar eră, dar a cheltuit din pungă cu ameliorări sau înzestrări tehnice, modernizând exploatarea și instalațiile.

Intregul venit a fost depus din primul an al împrumutării, la Băncile românești, pentru a spori fondul cultural testat Academiei Române, spre a acorda burse, premii sau călătorii de studii.

Generalul Berthelot nu s'a folosit de avutul său, nu și-a însușit banul care îi aparținea, ci l-a păstrat și l-a îmulțit ca să înfrupte de bineface-riile lui numai neamul românesc.

Generalul Berthelot n'a avut decât *uzufructul bucuriei* averii sale, n'a gustat decât rodul moral al unei bogății care l-a împovărat până în ceasul morții, — n'a voit să se împărtășească decât din cinstea și dragostea ce românismul i-a arătat, răscumpărând acest prinos de recunoștiință și admirație cu o întoarcere a daniei și o consolidare veșnică a darului făcut.

Este un gest istoric, o pildă de cetățean, o lecție pentru etica poporului românesc.

„Viitorul“ No. 6896 din 1. 11-a 1931.

Testamentul generalului Berthelot.

— „Acesta 'mi este testamentul“. —

„Eu subiscălitul, Henri Mathias Berthetot, general de divizie, membru al Consiliului superior de război, guvernator militar al Strasburgului, Mare Cruce a Legiunii de onoare, decorat cu medalia militară, Crucea de război, cavaler cl. I al ordinului Mihai Viteazul, actualmente domiciliat în Strasburg, Rue Brulée No. 13, bucurându-mă de întreaga mea libertate de spirit.

Voind, pe de o parte a mulțumi nației românești de toate mărturiile de recunoștiință și de dragoste ce mi-au fost arătate cu prisosință, și, de altă parte, să întrețin bunele relații și legăturile intelectuale între România și Franța,

declar că dispun precum urmează, cu începere din ziua încetării mele din viață, de toată partea din averea mea aflată în România, atât în bunuri mobiliare, cât și imobiliare.

1. Las Academiei Române din București, calea Victoriei No. 125, domeniul ce mi-a fost dat în deplină

proprietate de Statul Român, prin legea specială din 28 Octombrie 1922, printr'un act de donațiune cu data de 31 Martie 1923, înregistrat la Tribunalul Ilfov (Secțiunea Notariatului proces-verbal No. 16582 din 7 Iulie 1923) și care se află în comuna General Berthelot (în vechime Farcadin) județul Hunedoarei.

Acest legat cuprinde toate drepturile asupra solu-lui și subsolului, precum și clădirile, plantațiile, ame-liorările de toate soiurile și tot avutul mobilier aflându-se pe sau în proprietate în clipa decesului meu.

Las de asemenea Academiei Române toate sumele în numerar depuse în numele meu, în clipa decesului meu, la Banca Marmorosch, Blank și Co., sau în su-cursalele sale din România — cu excepția acțiunilor, obligațiunilor sau ori căror alte valori în titluri ale Statului Român sau de societăți române, cari vor fi la dispoziția executorului meu testamentar, desemnat la paragraful VI al prezentului testament, după instrucțiu-nile particulare ce i-am dat, pentru acoperirea chel-tuelilor de administrație și de regie eventuală a fermei, ca și ori și ce neprevăzut, pentru a remunera servi-ciile făcute, etc., etc., ca urmare, nu vor fi cuprinse în legatul Academiei Române.

Academia Română va avea dreptul să se folo-sească de toate interesele și fructul averii ce-i las, din ziua decesului meu și va deveni, din faptul dece-sului meu, întreagă și exclusivă proprietară a averii *sus arătate*, fără nici o restricțiune sau rezervă alta ca acele din clauzele ce urmează.

II. Academia Română este îndatorată a întrebuința veniturile averii ce-i las pentru darea anuală de burse ținând seamă bine înțeles de statutele și regulamentele sale. Aceste burse se vor da fie pentru studii sau cer-cetări într'o universitate franceză, fie pentru cheltueli de întreținere pentru completarea de studii într'o mare școală franceză, civilă sau militară.

Alegerea beneficiarilor se va face fie printre ti-nerii ofițeri, sau candidați de ofițeri ai armatei active, fie printre fiii, sau fiicele ofițerilor în activitate de ser-viciu, sau în retragere, fie printre fiii, sau fiicele ai căror ascendenți au murit pentru realizarea uniunii naționale române. Se vor prefera tinerii, sau tinerele

a căror studii anterioare ar arăta că au aptitudini reale și a căror familii nu ar avea decât mijloace restrânse sau neindestulătoare.

Specialitățile pentru cari se vor acorda bursele, durata pentru cari se dau și cuantumul lor, Universitatea sau școala la care bursierii vor trebui să lucreze, vor fi fixate de Academie. Academia va hotărâ de asemenea dacă atribuirea bursei se va face pe cale de concurs sau prin orice alt mijloc de selecțiune.

Doresc în sfârșit, ca comisiunea însărcinată cu atribuirea bursei să binevoiască a adăoga la membrii săi pe ministrul Franței în București, sau delegatul său care ar putea fi directorul institutului franco-român din București. Hotărârile acestei comisii vor fi supuse aprobării plenului Academiei sau a delegației sale permanente.

III. Academia Română poate, când va crede că este folositor, în interesul unei mai complete colaborări intelectuale franco-române, să preleveze, asupra veniturilor legatului, premii ce vor fi atribuite lucrărilor, supuse aprecierii sale de Români, sau de Francezi, asupra culturii, civilizațiilor, istoria României mai cu seamă în legăturile lor cu cultura și istoria Franței, în diferite epoci a trecutului.

IV. Academia Română va dispune cum va voi de localurile pentru locuință ale proprietăței.

V. Bursele și premiile instituite prin paragrafele II și III a testamentului de față se vor numi „Fondul general Berthelot“. Acest fond se va administra ca toate celelalte fonduri ale Academiei.

VI. Pentru a supraveghea executarea dorințelor mele și a ajuta Academia Română în realizarea lor, numesc, ca executor testamentar, pe Domnul general Rosetti, locuind în București, strada Barbu Catargi 20,

VII. Dispozițiunile testamentului de față sunt definitive și irevocabile. Ele nu privesc de altfel de loc bunurile mobiliare și imobiliare ce posed în Franța și în privința cărora am luat dispozițiuni particulare.

Făcut azi, întâiu Decembrie anul una mie nouă sute douăzeci și șase la Strasburg, în trei exemplare identice, fiecare scris întreg de mâna mea, datat și

iscălit de mine. Un exemplar este incredințat Academiei Române, un al doilea executorului meu testamentar d. general Roseffi, al treilea rămânând în posesiunea mea“.

H. Berthelot.

„Universul“ No. 28 din 1 Februarie 1931.

Ctitorul Berthelot.

Omagiile ce s'au adus și continuă să se aducă memoriei aceluia, care în fruntea misiunii militare franceze a asistat resurecția armatelor noastre, în a doua parte a campaniei, vădesc ce adânc întipărită în sufletele Românilor este imaginea bunului general și câtă recunoștință se leagă de faptele lui de arme. Militar strălucit, fost în timpul gloriei dela Marna, colaborator de dreapta al mareșalului Joffre, generalul Berthelot aducea ca și superiorul său, siguranța și bonhomia, proprii soldatului francez. Și poate că n'au fost cele mai puțin prețuite, afară de utilajul tehnic, dintre ajutoarele marilor noștri aliați, aceste însușiri menite să ne redea încrederea și să ne pregătească răscumpărarea. Se înțelege, așa dar, cât de spontană a fost unanimitatea omagiilor ce țara noastră i-a adus la patul de moarte, cât de îndreptățite elogiile, și cât de neștearsă îi va fi aducerea aminte.

Ceeace se putea ști mai puțin eră nu numai cât a iubit această țară căreia i-a jerfit atâta din pregătirea și generozitatea sa, dar până unde putea merge dragostea aceasta a generalului și mai ales ce forme excepționale avea să îmbrace după săvârșirea sa din viață. Testamentul prin care generalul Berthelot donează Academiei Române domeniul său din Farca-din, județul Hunedoara, ca și spiritul în care e conceput legatul capătă o lumină particulară, de aureolă și de mustrare, în acelaș timp. Alegerea pe care generalul a făcut-o în persoana Academiei Române așează dela început legatul în rândul ctitoriilor culturale. Bursele pentru studenți și studente, fii și fice de militari morți în războiu sau foști luptători, și cari

au să și desăvârșească studiile în Franța ca și premiile cari ar veni să răsplătească opera de cunoaștere și apropiere culturală franco-română, vor perpetua numele generalului Berthelot și vor spori, cu unii, înalta semnificație a legatului instituit, de dânsul. Cetățeanul de onoare a ținut să ne onoreze, și 'n ultimele clipe. Inșă, oricât am voi să păstrăm zilei acesteia reculegerea ce se cuvine prohodului unui mare suflet, amic țării noastre, donațiunea generalului Berthelot, capătă pentru cronicarul faptelor de cultură o semnificație osebită, de mustrare și de memento. Legatul generalului Berthelot vine să spună oamenilor în măsură să ajute cultura, din aceea țară, că avuțiile particulare, ridicate din brazda țării, țării ar trebui să-i folosească și la dânsa și la marile ei lipsuri culturale ar trebui să se întoarcă. Academia Română numără între donatorii ei, reprezentanți ai tuturor claselor și categoriilor de averi, dela modestul legat al unui părinte îndurerat de pierderea fiului său și până la impunătoarea avere testată de marele filantrop și ctitor cultural Jacques Elias. Donațiunea de anul trecut, a d-lui C. Hamangiu, grație căreia tălmăcirile din Eminescu în alte limbi, urmându-se după un plan bine chibzuit, au toate șansele să se traducă în faptă, figurează și dânsa în rândul ctitoriilor culturale, prin sumă ca și prin semnificație.

Donațiunea generalului Berthelot e de aceeași substanță, pe deasupra cu frumusețea rară a gestului venind dela un mare aliat și dela un mare căpitan, a gestului ce consacră deapururi un devotament dar și-o afecțiune. Adăogați că legatul său, modestă recompensă națională pentru marile servicii aduse patriei noastre, se întoarce tot Patriei de a doua, în vreme ce atâția din multimilionarii autohtoni, cu averi nejustificabile, sau mucezinde, de neîntrebuințare, nu fac cel mai mic gest, fie în viață, fie după moarte, pentru promovarea culturii. Căci, din nefericire, sunt oameni cari și după moarte nu sunt buni de nimic, după ce viața le-a fost o enormă zădărnice.

«Cuvântul» No. 2077 din 2 Februarie 1931.

Pleacă Șoimii.

Mareșalul Foch, Clemenceau, mareșalul Joffre și generalul Berthelot.

Unul după altul, au plecat în lumea eternității, oamenii cari au creat o epocă și cari, toți lasă după ei, urme din bronz și din marmură.

Astfel au plecat și dintre noi aproape toți cei cari au stat în fruntea neamului românesc spre a-l mână la reînviere: Nicolae Filipescu, cel dintâi, apoi Take Ionescu, Ionel Brătianu.

Din puhoiul generațiilor se desprinde totdeauna un număr de oameni, — aceștia sunt aleșii, cari crescând mai înalți decât toți ceilalți, cât trăiesc, văd totdeauna deasupra tuturor, iar după ce au murit sunt văzuți neînecat de toată posteritatea.

Dintre aceștia a fost generalul Berthelot, mai ales pentru sufletul nației românești care, îi va purta veșnică recunoștință.

În zilele marilor noastre restriști, când pe o singură carte capricioasă se jucă, nu numai idealul nostru de neam, dar însăși ființa Micii Români de Odinioară, Franța ne-a trimis un destoinic ostaș care, ne-a fost atunci și mare povășuitor și mare prieten. Istoria va spune, mai târziu, când vor apune toate patimile omenești, cari au fost rolul și opera generalului Berthelot, șeful misiunii militare franceze.

Printre soldații noștri, el a ajuns repede popular.

Glumeș, cum e țăranul nostru, îi agăță repede de nume o poreclă. Fiindcă generalul era voinic și pântecos, Berthelot ajunsese pentru toți: don ghinăraș Burtilon.

Cu sfaturile lui înțelepte, trase din marea învățătură și a științei și a experienței războiului, el a înlesnit vitezelor regimente românești, să scape țara de cotropire și la Mărăști și la Mărășești!

În acele zile, care înghețase inimile în piepturi, când toți urmăreau mișcările trupelor românești duse

în joc de către generalii Cristescu, Brema Grigorescu, Averescu și alții, în spate eră misiunea militară franceză, și în fruntea misiunii fostul șef de stat major al marelui biruitor dela Marna.

Pe pământul românesc, bronzul va vorbi veșnic de acum înainte, generațiilor ce vor veni, istoria acestor zile și fapta acestui ostaș!

Gratitudinea noastră merge și mai departe. Ea zboară și către frumoasa nație căreia i-am fost și-i vom fi totdeauna prieteni.

Ea răspunde șoaptelor cobitoare, cari luptă zadarnic să rupă legăturile eterne cari unesc sufletele ce se iubesc. Când ingenunchiăm pentru rugăciune în fața Dulturului care a murit, ne gândim nu numai la el, dar și la Franța.

Dorim să nu fim dușmanii nici unui popor. Avem drept ideal frăția universală și o vreme în care puștile și tunurile să nu mai aibă alt depozit decât muzeele. Însă nu putem uita — și nu trebuie să uităm! — și de aceea nu vom uita niciodată, că trăește undeva o nație franceză!

Deasupra mormintelor s'au făcut totdeauna jurămintele cele mai trainice.

Constantin Bacalbașa.

„Universul“ No. 22 din 1 Febr. 1931.

Generalul Berthelot a fost și al nostru.

Generalul Berthelot a fost un simbol viu al contopirii sufletești dintre patria sa, glorioasa Republică, Franța și România care l-a înscris ca cetățean de onoare în cartea ei de aur.

Ne-a cunoscut în zilele cumplite ale retragerii, ca șef al misiunii militare franceze pe frontul românesc mereu mișcător.

Din prima zi a activității sale la Marele Cartier General al Regelui Ferdinand, luptătorul și comandantul viteaz de pe frontul occidental, a știut să-și câștige un prestigiu nețărmit prin înaltele cunoștințe militare, prin experiența strategică și tactica dobândită în bătăliile din Belgia și Franța, dar mai ales prin spiritul său ponderat și calm, clar văzător și rapid în soluții, optimist, energic și totdeauna împăciuitor.

Generalul Berthelot a iubit țara și a prețuit vitejia românească din ceasul în care a avut prilejul să măsoare dificultățile cu cari ne luptăm, lungimea frontului nostru, numărul și calitatea adversarului, concursul îndoielnic al aliaților ruși, și mai ales încetineala cu care ne soseau munițiile făgăduite din occident.

Luptam în condiții de vădită inferioritate, cu un armament redus față de cel al adversarilor, fără artilerie grea și fără aviație, — luptam eroinic, pe viață și pe moarte, retrăgându-ne metodic și pricinuind dușmanului pierderi simțitoare. Luptam, sau mai bine zis ne jertfeam, pentru un scop militar suprem, al victoriei colective a aliaților.

România atrăsese patruzeci de divii austro-germane, din cele mai bune și mai încercate unități, și astfel am înlesnit pe frontul aliaților din apus o decongestionare într'o epocă sbuciumată și critică.

„Paratrăznetul Român“ — după însăș expresia unui mare cărturar francez — își făcuse pe deplin datoria.

Pe lângă prețioasa colaborare militară în prima parte a campaniei, generalul Berthelot și-a asumat

și un rol dificil de diplomatie militară, aplanând nenumărate conflicte cu comandamentul rusesc, a cărui colaborare militară pe frontul nostru e cunoscută de toți.

În partea doua a campaniei, în epoca refacerii și a pregătirii ofensivei de pe Siret, rolul generalului Berthelot a fost pe deplin înfrățit cu marile interese ale României: nu mai eră un sol militar al Franței, ci un ostaș român care s'a contopit cu noua sa patrie în voința de-a învinge și în dragostea moșiei pe care o apăra.

Soldații îl cunoșteau, îl iubeau, îi purtau numele din gură în gură, îi făureau legende ca unui erou autohton, într'un cuvânt îl socoteau de-al lor, talmăcindu-i faima în pitorescul țărănesc al unei „porecle“.

Blând, jovial ca toți oamenii, care n'au știut în viața lor ce este anemia sau lipsa de poftă de mâncare, generalul Berthelot se bucură, suferea și simțea cu aceiaș exuberanță a firei sale optimiste. Adesea vorbea de Mărășești, și glasul îi tremură de emoția amintirilor.

Purtăm cu toții în minte splendida priveliște, sfințită de lacrimile fericirii, a reintrării armatei române în București. Generalul Berthelot călărea alături de Suverani, în fruntea armatei, și ochii îi erau scăpărători de lumina triumfului și a biruinței neamului românesc cu care se simțea pururi înfrățit.

Ne-a iubit mult. Noi îl venerăm. Eră al Franței, dar eră și al nostru. Icoana îi va rămâne neștearsă în cronica românismului, iar amintirea îi va pluti prin generații ca o zestre glorioasă a neamului.

c. m.

Generalul Berthelot.

Rând pe rând, marii șefi ai armatei franceze din timpul războiului pășesc la cele veșnice După Foch, omul dârz, inteligența strategică cea mai strălucită a oștirii franceze, după Joffre, taciturnul al cărui calm n'a cunoscut îndoiala nici în clipele tragice ale invaziei germane, iată acum pe încă unul dintre meșteșugarii victoriei, generalul Berthelot, părăsind viața, pentru a trece la nemurire. Sensibilitatea noastră încearcă de data asta o suferință pe care o sporește legătura de dragoste indisolubilă durată între noi și generalul Berthelot în vremile cumplite ale războiului nostru. Căci ostașul a cărui viață s'a stins acum a fost ca șef al misiunii militare franceze omul care s'a împărtășit împreună cu noi din toate durerile, din toate mândriile și din toate nădejdlile noastre. Pentru cei cari au sângerat pe câmpurile de luptă unde au fluturat drapelul nostru, pentru întreaga lume românească strânsă cu cuțitul în gât în Moldova dramatică noastră retrageri, generalul Berthelot a fost un sol de încredere și de speranță, un animator de fiecă clipă, un sfătuitor înțelept, oțelit și totdeauna însuflețit de o caldă iubire pentru nația aceasta care nu ocolea nici o suferință ca să-și cucerească dreptul la o viață liberă și unitară. Noi n'am avut un prieten mai înțelegător cu inima al dramei noastre decât acest om care cunoscându-ne de aproape, împărțind nevoile și durerile noastre, sfârșise prin a ne iubi cu o dragoste profundă și activă. Cât despre noi nu greșim dacă vom spune că alături de Regele Ferdinand, n'a fost om pe

care să-l înconjurăm cu o venerațiune și o iubire mai unanime decât generalul Berthelot.

O câștigase nu numai prin strădania pe care o cheltuia pentru noi și victoria noastră, nu numai prin afectoasa-i înțelegere pentru supraomenescul nostru efort, nu numai prin sprijinul dârz și neconținut dat nouă cu orice prilej, ci și prin minunatele-i daruri sufletești. Ne privea cu ochi albaștri strălucind de dragoste, ne strângea mâna cu o mână robustă și sinceră, ne vorbea cu accent în care simțea vibrând o generozitate fără sfârșit, un optimism salubru și înflorător.

În clipa când valurile morții s'au coborât peste chipu-i pe care anii nu l-au șters din inima noastră, toate amintirile și ecurile epopeii românești ale cărei mărețe peripeții se împletesc cu numele generalul Berthelot, sunt chemate din adâncuri, răscolite, prezente în toată emoționanta lor amploare. Și acesta este cel mai mișcător și mai veridic omagiu pe care, îndurerat, sufletul poporului românesc îl aduce acum marelui ostaș.

„Cuvântul“ No. 2075 din 31 I 1931.

Telegramele de condoleanțe.

Telegrama M. S. Regelui Carol către Doumergue, președintele republicii franceze :

„Cu o puternică emoțiune am aflat moartea generalului Berthelot atât de strâns legat de zilele glorioase ale armatei române în 1917. Amintirea lui a rămas adânc săpată în inimile noastre și deplâng împreună cu toți prietenii săi din România, pierderea acestui prieten al țării noastre.

CAROL“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* *

D. general N. Condeescu, ministrul armatei, a trimis următoarea telegramă d-lui Maginot, ministrul de războiu al Franței :

«România și armata ei a luat doliu.

Generalul Berthelot s'a sfârșit. El a fost legat cu grija și dragostea lui de sufletul și pământul nostru. Generalul Berthelot n'a fost pentru armata românească numai șeful unei misiuni militare trimisă de Mareșalul Joffre dar și prietenul nedespărțit în toate împrejurările prin care am trecut.

Nu uităm zilele aspre și triste când despărțindu-se de Marele Cartier la Iași, spunea ofițerilor :

«Imi dau seama ca n'aveți altceva de făcut acum și că din cauza unui aliat necredincios, trebuie să băgați sabia în teacă; Noi vom duce lupta mai departe».

Cuvintele acestea au prețuit mai mult decât un ajutor. Au fost cuvinte de prieten.

În 1918, Când Regele Eerdinand intra în București, în capul Oștirea, Generalul Berthelot, trecuse Dunărea în fruntea diviziilor franceze.

Armata română, profund îndurerată de pierderea acestui sol al armatei franceze și cetățean de onoare al Țării Românești, ia parte la durerea Armatei Franceze și vă roagă să credeți că amintirea lui va fi veșnic vie în sufletul poporului românesc.

Ca semn de recunoștință pentru bunul General, Armata Română își propune să așeze bustul de bronz al lui Berthelot în Sala de Onoare a Muzeului Militar.

Trăiască Franța!»

*

La ministerul armatei s'a arborat drapelul negru.

* * *

Președintele consiliului de miniștri, a trimis d-lui Laval, primul ministru al Franței, telegrama următoare :

„Moartea prematură a generalului Berthelot umple de adâncă durere națiunea română, recunoscătoare marelui general pentru importanta sa contribuție la reorganizarea armatei române și pentru partea glorioasă pe care a avut-o în victoria comună.

„In numele guvernului român, rog pe Excelența Voastră, să binevoiască a primi expresiunea condoleanțelor noastre cele mai sincere. România va păstra veșnic, marelui dispărut, o pioasă amintire“.

* * *

Președintele Camerei a trimis următoarea telegramă președintelui Camerei Franceze :

In numele Adunării Deputaților români, vă exprim adâncă durere pe care ne-a pricinuit-o știrea morții bravului erou, marele nostru prieten și cetățean de onoare Generalul Berthelot, al cărui nume va rămânea scris pentru totdeauna în conștiința poporului român, care în veci nu va uita marele și prețiosul concurs, pe care i l-a dat pentru triumful cauzei sale și realizarea României Mari.

Odihnească în pace.

În numele Senatului Român, a adresat Președintelui Senatului Francez următoarea telegramă :

„Senatul român își reclamă partea lui la noul doliu ce lovește Franța, prin moartea unuia din cei mai buni fii ai săi. Generalul Berthelot, ilustrul soldat al Franței și cetățeanul de onoare al României, a fost pentru noi, în timpul războiului, un frate mai mare plin de experiență ; în fruntea misiunii militare franceze, el nu numai că a adus servicii neuitate României prin sfaturile sale și prin partea luată la lupte, dar a trăit suferințele noastre, speranțele noastre și ridicarea noastră.

Amintirea lui va rămâne pururi vie în inimele noastre, cari se găsesc, ca întotdeauna, alături de sora noastră mai mare și aliata noastră : Franța.“

* * *

Telegrama Academiei Române către familia generalului Berthelot.

„Adânc îndurerată de moartea colegului venerat, Academia Română trimite condoleanțe pentru pierderea dureroasă a prietenului eroid în momente grozav de hotăritoare pentru patria noastră din timpul marelui războiu.“

* * *

Ministrul instrucțiunii publice a trimis ieri următoarea circulară tuturor școlilor secundare din țară :

„Vă rugăm să binevoiți a lua măsuri ca Sâmbătă 31 Ianuarie, între orele 11—12 a. m. să se facă la școala dv. comemorarea marelui prieten al României, generalul Berthelot, care a încetat ieri din viață.

Această comemorare se va face sau în fiecare clasă, de unul din profesorii desemnați din conferința profesorilor, sau pe grupe de clase, sau dacă aceasta este posibil cu școala întreagă, strânsă într'o sală mare. Ea va constă dintr'o cuvântare din care școlarii să cunoască personalitatea Generalului Berthelot și partea imensă pe care a avut-o în desfășurarea războiului care ne-a adus Unirea cea mare. Se va arăta anume, rolul misiunii militare franceze din momentul sosiri în țară, în timpurile grele ale campaniei din 1916, până când a trebuit s'o părăsească în Martie 1918, opera de educație a oștirii române în perioada de refacere, participarea glorioasă la luptele sângeroase din 1917, revenirea în țară ca sol al biruirței în Noembrie 1918.

Se va sublinia rolul covârșitor al Generalului Berthelot și al colaboratorilor săi ca sământări de încredere în isbânda finală și dragostea pe care a căpătat-o pentru poporul român căruia i-a consacrat și după încetarea războiului, prietenia cea mai devotată.

Se va căuta în sfârșit, a înfățișa pe Generalul Berthelot ca pe un exponent desăvârșit al rolului pe care Franța l-a avut în această epocă mare a istoriei noastre și a cufunda în același omagiu de administrație, recunoștință și iubire, țara și omul“.

Requiem pentru generalul Berthelot.

Eri dimineața s'a oficiat la biserica Mihai Vodă, din Capitală, un requiem, pentru pomenirea generalului Berthelot. Serviciul religios a fost oficiat, la ora 12 dim., de preotul Păsculescu.

Au asistat președintele consiliului de miniștri, cu toți miniștri și subsecretarii de stat ; d-nii generali Balif și Ilasievici, mareșalul palatului și colonel Grigorescu, adjutant regal, din partea palatului ; d-nii mareșal Presan ; I. G. Duca ; dr. Anghelescu, Dinu Brătianu ; Chirculescu ; Argetoianu ; I. Mitileneu ; Bianu, așezintele Academiei ; Puaux, ministrul Franței ; Const. Brătianu ; Djuvara și Vasiliu, miniștri plenipotențitari ; Șt. Ioan ; Saladin, președintele coloniei franceze ; membrii coloniei franceze ; apoi d-nii generali Paul Angelescu, Gorsky, Nicoleanu, Cihosky, Manu, Moruzzi, Rujineky, Rosetti, Holban, Negreanu, Palada, Economu, Lăzărescu, Costandache, Păltineanu, T. Dumitrescu, Bădescu, etc.

Serviciul religios s'a terminat la ora 12 și jum.

Cuvântare

ținută de Maiorul N. Cerbulescu, Ofițerilor cadre și elevilor Școalei Militare Infanterie „Principele Carol” din Sibiu în ziua de 31 Ianuarie 1931 ora 17³⁰, în sala de festivități.

*Domnule Colonel Comandant,
Camarazi!*

O dureroasă împrejurare face ca Locotenentul care, în 1917, comanda compania de onoare (a 6-a) dată de regimentul 15 Infanterie cu ocazia distribuirii de către marele dispărut, Generalul Berthelot, a unor decorațiuni franceze, eroilor noștri, Ofițeri și trupă, la Onești pe Trotuș în Moldova, să exprime astăzi, pentru Domniile Voastre și pentru sine, durerea profund simțită de noi toți că l-am pierdut prin moarte, pe acel ce-a fost, Generalul Henri Berthelot.

La foarte scurt interval de timp după moartea învingătorului dela Marna, intră în eternitate, încununat de glorie și pentru deapururi legat de recunoștința întregului popor românesc, generalul Berthelot, care atât pentru Franța, dar mai ales pentru România, a fost ostașul viteaz, bărbatul neînfrânt în fața adversităților, sufletul care dăruia din plinul lui, altora, încredere și nădejdi,

Colaborator al celui ce a salvat Parisul și a stăvilit năvălirea germanilor la porțile cetății, Generalul Berthelot a fost unul dintre făuritorii de izbânzi, cari salvează o situație prezentă, creind noi drumuri istorice în viitor.

Lui i-a revenit marea onoare, împletită cu o covârșitoare răspundere, de a porni în fruntea unei

misiuni militare, în depărtata țară latină, România, care ca și Franța eroică și glorioasă, sângeră pentru acelaș ideal și trăia în palpitarea acelorași griji.

Generalul Berthelot a știut să fie la înălțimea așteptărilor, ba le-a și întrecut, fiind-că technicianul, organizatorul și profesionistul, eră dublat de un mare suflet, de o inimă caldă și înțelegătoare a tuturor suferințelor noastre. El reprezentă nu numai știința și experiența militară a unui mare șef de mai multe ori încercat, dar și simbolul ajutorului francez, așa de scump și prețios nouă.

Armata română, poate fi tot atât de mândră de luptele sale de pe Valea Cernei, dela Jiu, Predeal, Argeș, Dobrogea, Robănești, Prunaru, Călugăreni, ca și de luptele dela Oituz, Mărăști, Mărășești, Târgu Ocna, etc... cât și de memorabilele sale victorii de pe Tisa, încoronate prin înfigerea gloriosului tricolor român în inima Ungariei, deasupra cetății din Buda și parlamentului din Pesta.

Cu nimic nu scad neperitoarele merite ale generalului Berthelot, care a fost nu numai un mare general, ci și un mare filo-român, în clipele cele mai grele, în epoca de penibilă încercare a puterilor noastre și într'o răscruce a drumurilor istorice, în care idealurile milenare, se loveau de înfrângeri ce păreau nimicitoare.

Format din acelaș aluat sufletesc ca și Regele Ferdinand I, și ca primul lui sfetnic aliat, a fost omul care, fără să cunoască decepții și fără să răspândească descurajarea, dimpotrivă a fost inițiatorul, făuritorul și animatorul curajului ce nu se desminte și al încrederii în victoria finală.

Când soarta armelor românești se părea pecetluită; atunci când misiunea militară franceză, cu inimile strânse și pumnii închețați a trebuit să

părăsească țara, generalul francez Berthelot, ca șef al ei, unindu-și lacrimile lui cu ale noastre, ne-a spus : „Imi dau seama că n'aveți altceva de făcut acum și că din cauza unui aliat necredincios, trebuie să băgați sabia în teacă. Noi, vom duce lupta mai departe“.

De aceea eu nu vă zic „adieu“, ci „la revedere“.

Și a avut perfectă dreptate. Peste puțin timp, după armistițiu, ca un mesager salvator, ca un fătrumos din basme, el, comandând o armată ce înainta biruitoare de peste Dunăre, a apărut în fața Giurgiului, precedat de numeroase aeroplane cari, asvârleau chemarea din nou la arme, a întregului popor român.

Veneà astfel din nou, pe un alt drum ce și-l croise el singur, spre noua lui Patrie, ca să aducă glorie desăvârșită și triumful final al unei mucenicii ce aveà de acum să rămână înscrisă în paginile marelui război mondial.

Răscolindu-ne amintirile, noi, acei ce-am trăit și am luptat alături de el în zile grele, iar voi cei tineri, cercetând cât mai adeseori istoria războiului nostru sfânt de reîntregirea neamului, vom constata că ne-a făcut atâta bine, în cât în fiecare inimă de Român, trebuie să i păstrăm deapururea numele, așa după cum păstrăm în colțul odăii noastre de culcare, icoana sfântă la care ne închinăm, îngenunchind în fiecare seară, înainte de a ne așterne patului, trupul ștroșit de munca zilei.

România, adânc recunoscătoare, nu spre a-l plăti, nici pentru a-l răsplăti, ci pentru a-i dà o cât de mică dovadă de recunoștință și pentru a-l legà temeinic de glia ei, l-a numit cetățean de onoare și i-a dărui un colțisor din pământul desrobit al Hunedoarei, pe lângă alte înalte distincțiuni acordate.

Atras de nețărmurita dragoste ce simțea că i se păstrează în noua lui Patrie, în fiecare an venea să petreacă în mijlocul nostru ca în sânul propriei sale familii. Ca mânat de un presentiment, cu puțin timp înainte, fusese între noi ca spre a-și lua cel din urmă „adieu“, pe care însă, poate spre a nu ne mâhni și descurajă, ni l-a ascuns și s'a întors să-și doarmă lin, somnul de veci, în Franța, scumpă lui, cât ni-i de scumpă și nouă tututura.

Murind, el trece darul de recunoștiință, primit din partea țării care-l înfiase cu atâta dragoste și mândrie, nu unor moștenitori, ci Academiei Române, al cărei membru era, făcând-o astfel pe ea continuatoarea personalității lui, ca printr'însa să continue și de dincolo de mormânt să-și reverse iubirea lui pentru România, pentru cultura neamului românesc și pentru cimentarea veșniciei legături ce trebuie să existe deapururea între Franța și România, pe care el le-a iubit, în aceeaș măsură.

Pentru armata franceză, generalul Berthelot a fost un mare șef. Pentru noi, el a fost în plus un mare organizator, care, ne-a creiat prin vastele sale cunoștiințe militare și prin experiența sa personală, unul din cele mai puternice instrumente de luptă, pentru cauza aliaților.

Această armată a zdrobit pe Nistru, avântul bolșevic, a distrus comunismul unguresc, împlântând tricolorul român glorios în inima Buda-Pestei, și ține mereu în respect pe toți vecinii pofticioși de cuceriri.

Aături de Franța, care plânge pe alți trei mari dispăruți: Foch, Clemenceau și Joffre, unul după altul plecați în lumea eternității, armata României Mari, simte în perfect unison cu întregul popor, aceleași dureri și-i trimite din depărtare,

sentimentele de recunoștință ce în veci le va purta viteazului ostaș și marelui cetățean de onoare ce a fost Generalul Berthelot.

Toți ca unul, câți ne găsim în această adunare ostășească, uniți în cuget și'n simțiri, pentru el, să zicem după datina străbună: fie-i somnul lin, țărâna ușoară și memoria eternă!

Cu gândul la marea și iubita noastră aliată, de atâtea ori îndoliată, să strigăm din adâncul piepturilor noastre: Trăiască Franța! Ura!

(Orchestra întonează Marseillaise).

Cuvântarea

D-lui I. Bianu, președintele Academiei române, ținută în ședința sa, dela 30 Ianuarie a. e.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A murit generalul Berthelot!

Nici nu s'au ostoiat întristările pentru trecerea la gloria eternă a gloriosului învingător dela Marna, când știrile rele ne spun că marele prieten al neamului nostru, veneratul nostru coleg Berthelot a pornit pe același drum final.

De două săptămâni românimea întreagă are mintea ațintită spre apus, spre luminoasa capitală a nobilei Franțe, unde Berthelot al nostru zace greu bolnav. La fel cu marele său șef și camarad, prietenul nostru resistă morții cu strășnicie ca la Marna, ca la Mărăști, ca la Mărășești. Dar în sfârșit legile inexorabile ale naturei biruesc, își iau ce este al lor, materia organică, pe care sufletul o ține încheată.

Scumpe și mari amintiri leagă Academia Română de generalul Berthelot. La 5 Iunie 1926 această Academie a neamului românesc proclamă în unanimitate pe generalul Berthelot ca membru onorar și-l pune alături de fruntașii realizării întregirii neamului, pentru că a contribuit puternic la reorganizarea armatei și la conducerea operațiunilor; mai mult, a fost un puternic sprijinitor al acțiunii noastre militare și diplomatice pentru realizarea Unirii naționale. Așa grăește

unanimitatea acestei Academii. Astfel această Instituție da o solemnă exprimare recunoștinței neamului, al cărui suflet, a cărui cultură ea le reprezintă:

Ne aducem aminte cu câtă frățească afabilitate și bucurie a venit de câteva ori între noi. Cât a prețuit gestul Academiei a dovedit-o până în zilele sale din urmă. Țara noastră i-a făcut un dar de recunoștință numindu-l cetățean de onoare și împământenindu-l pe o bucată de moșioară din țara Hațegului aproape de Ulpia Traiana. M'a dus să-i văd moșioara și să-mi arate îmbunătățirile făcute pe ea și cele plănuite pentru viitor. Acel dar de recunoștință dânsul l-a prefăcut în dar de iubire pentru țara care, îl înfiase cu atâta mândrie. Moșioara a fost dată de dânsul acestei Academii, pe care o face continuatoare personalității lui, ca printr'înșa să continue pentru totdeauna să reverse iubirea lui pentru România, pentru legătura acestei culturi de a iubitei și glorioasei sale patrii.

Cu cât ne depărtăm de marile evenimente la cari generalul Berthelot a luat așa de măreață parte, cu atât figurile mari ale realizatorilor din ele ni se arată tot mai mari.

Legendele Românilor vor povesti despre un mare război, cum povestesc despre potopul lui Noe. Vor spune cum țara noastră a fost cotropită de neamuri străine venite în valuri grozave cu arme de distrugere, cari au răpus sute de mii de vieți de fii ai țării; cum tovarășii ne-au părăsit și s'au prefăcut în vrăjmași. Dar frați de departe cari, ardeau și ei în același foc, dinspre apus, ne-au sărit în ajutor și ne-au trimis un vultur mare înconjurat de un stol de șoimi ca să ne scape din primejdie. Va spune legenda cum vulturul și șoimii minunați ne-au dat iar putere de luptă, cum biruința a fost iar a noastră și vrăjmașii au fost răpuși și alungați, iar visul nostru străvechiu să ne unim împreună toți frații de aceeași limbă și de aceeași lege s'a întrupat prin ajutorul Vulturului și a Șoimilor lui.

Vulturul a fost generalul Berthelot, al nostru frate iubit și venerat, iar din Șoimii lui mulți și-au dat viața, căzând vitejește prin văile și munții Moldovei.

În letopisețele noastre această poveste va înflori și va înveșnicî recunoștința neamului pentru generalul Berthelot și Șoimii lui.

Fie-i țărâna ușoară !

«Universul» No. 29 din 2 Februarie a. c.

Discursul mareșalului Petain.

— Rolul lui Berthelot în România —

În discursul ținut la funeraliile generalului Berthelot, mareșalul Petain a subliniat emoția generală resimțită la aflarea morții acestui mare comandant din războiu. Modestia caracteristică a generalului Berthelot tindea însă să facă a se uită serviciile sale. Amintind cariera militară a defunctului, mareșalul Petain a arătat că inteligența lucidă a generalului Berthelot, unită cu o rară putere de asimilare și de bun simț era perfect de acord cu însușirile mareșalului Joffre. Echilibrul moral al acestor doi nu s'a desmințit în cursul bătăliei, depe frontieră în 1914 și în cursul retragerii, și a triumfat pe Marna.

„După ce s'a acoperit de glorie în Champagne, a fost trimis în Octombrie 1916, în fruntea misiunii franceze, în România. Ceașul era grav pentru aliații noștri. În fața eforturilor combinate ale armatelor germane, austro-ungare și bulgare, armata română era constrânsă la o retragere profundă, lăsând invaziunii două treimi din țară și Capitala. Dezorganizată în urma unei grave epidemii de tifos, izolată, la mi de kilometri de puterile occidentale și nedispunând pentru a se reaproviziona decât de linia lungă și nesigură care prin Arhanghelsk străbătea Rusia depe atunci slăbită, România părea ursită unei înfrângerii iminente. Și totuși, de existența și atitudinea României, depindea o parte din integritatea frontului orienal.

Pe frontul oriental.

„Pentru această sarcină, imensă și delicată, era nevoie nu numai de admirabilele avânturi ale poporului român și ale Regelui său, ci trebuia și talentul și spiritul de organizare, dârz și metedic al generalului Berthelot.

„Omul care trăise alături de Joffre zilele de grijă din August 1914, a știut să transmită în jurul său, voința și credința sa. Asigurând sosirea armelor și munițiilor, reorganizând marile unități, instituind școli și centre de instrucție, luptând împotriva propagandei nesănătoase ce se revărsa de pe o frontiera vecină, generalul Berthelot a reușit timp

de 15 luni să întârzie dezagregarea frontului oriental și să rețină în fața armatei române, mereu vioaie și activă, numeroase efective austro-germane. Armata română participă astfel indirect la lupta de uzură dusă pe frontul nostru și servea puternic cauza comună.

„Recunoștința strălucită a poporului român, pe care atâtea manifestări spontane au mărturisit-o atunci și care se afirmă și azi prin prezența aci a d-lui ministru al României, demonstrează însemnătatea serviciilor aduse atunci de generalul Berthelot.

La Reims.

„Prăbușirea Rusiei în Martie 1918, punând România în imposibilitate de a continua lupta, a obligat pe generalul Berthelot să se reîntorcă în Franța. După o scurtă, dar rodnică misiune în Statele Unite, și-a reluat locul de cinste pe frontul din Reims, oprind marșul inamicului asupra Parisului și pregătind ofensiva.

„In Octombrie 1918, Berthelot a reluat drumul Balcanilor, unde experiența sa îl impunea ca șef necesar armatei de Dunăre. In fruntea acestei armate a reintrat curând în România, ca liberator și și-a reluat opera întreruptă cu câteva luni mai în urmă.

„După armistițiul, guvernator în Metz și Strasbourg, a organizat securitatea frontierelor, urmând frumosoasele tradiții ale marilor șefi francezi“.

Marșalul Fetailin a încheiat preamărind calitățile și virtuțile generalului Berthelot și spunând:

„In numele guvernului și al armatei îți adresez supremul adio!“

Decorat de suveranul României.

D. Dinu Cesianu, ministrul României la Paris, a depus pe sieriul generalului Berthelot Marea Cruce a Ordinului Ferdinand I, conferită de M. S. Regele.

Deasemenea a depus în numele M. S. Regelui Carol II, o ramură de bronz și două coroane în numele guvernului și parlamentului român.

Atașatul militar, generalul Dumitrescu, a depus o coroană în numele armatei române.

Discursul d-lui Puaux.

Cu prilejul comemorării generalului Berthelot d-l Puaux, ministrul Franței la București, a rostit ieri la ora 7 seara, la microfon (Radio-București) următorul discurs:

„Azi dimineată, în vechea biserică ce poartă pomenirea marelui Voevod liberator al pământurilor române, s'a comemorat cucernic memoria unui cavaler al lui Mihai Viteazu, al cărui nume este menit să trăiască cât va dăinui pe lume țara românească și țara Franceză. E neobișnuită soarta acestui francez, născut în ținutul Loirei și care și-a găsit gloria pe malul Siretului. O viață de soldat se scurge dreaptă, simplă, făurită din abnegație și vitejie.

Războiul isbucnește, Berthelot e lângă Joffre la Marele Cartier. Comandă apoi un corp de armată și, într'o zi, dela șeful suprem îi vine porunca plecării spre celălalt capăt al Europei.

România, vitejește intrată în război, ceruse Franței un sfetnic încercat și generalul Joffre, bun cunoscător de oameni, a mai ales încă odată bine. Robusta înțelepciune, bun simț, bunătațe, credință neștrămutată în victorie, virtuți pe care toți le-au salutată în Joffre se regăseau în vechiul camarad. Părea că generalul șef voise să dăruiască României pe celălalt „*el însuși*“.

Alții vor zugrăvi istoria acestei misiuni, arătând ce a fost colaborarea dintre mareșalul Prezan și generalul Berthelot.

Prietenia, plină de credință, legată între cei doi bărbați, nici moartea nu a putut să o rupă. Azi de dimineată, văzând lângă mine pe mareșalul Prezan cu bastonul de comandant în mână, simțiam cât este de viu și adânc mișcat.

Ar trebui să fie un mare cronicar cel ce se va încumeta să scrie icoanele vieții românești, trăite de generalul Berthelot. Acea plecare, din timpul nopții, de lângă Iași, când totul părea pierdut, ultima îmbrățișare a Regelui Ferdinand, — rămasul bun al Reginei Maria și generalul Berthelot afirmă neștrămutata lui credință în isbândă prin vorbele: „*Franța va lupta pentru voi*“.

Sunt sigur că în timpul marei ofensive din vara anului 1918, Berthelot, în fruntea armatei care isbea atât de dârz în dușman, nu contenea să gândească la draga lui Românie, la cei rămași acolo cu sabia în teacă, dar cu flacăra nădejdiilor arzătoare în suflet.

Dacă este vre-o dreptate în istorie, unde am găsit-o mai învederată dacă nu în clipa întoarcerii generalului Berthelot în fruntea armatei dela Dunăre și acea intrare triumfală în București, generalul călărind alături de Rege, pe care curând în urmă avea prilejul osebit să-l primească, la rândul său, în Strasbourg — în Alsacia liberată.

Modestia în care s'a retras după isbândă, a fost aceea a unui senin înțelept: iubea florile și câmpiile.

Luptătorul era îndrăgostit de trandafiri.

Știa să se facă iubit de plugari. Marea recunoștiință ce i-au mărturisit-o atât de înduioșător toți țărani României Mari, a fost ultima bucurie a vieții sale. A intrat astfel de viu în legendă.

Fericit odihnească omul care a putut cu înaltă cinste, sluji două patrii — Franța și România, atât de nedeslipit legate una de alta.

Parlamentul comemorează pe generalul Berthelot.

La Cameră.

*În tribuna publică din față, azistă Dna și Dl Puaux,
Ministrul Franței la București și Dl Colonel Palasse,
atașatul militar francez.*

Cuvântarea d-lui președinte al Camerei.

Destinul necrușător a lovit amarnic țara noastră, răpindu-i un neprețuit prieten și un cetățean de onoare cu care se mândrea. Pe veci neuitatul general Berthelot s'a dus lăsându-ne zdrobiți de durere. De la un capăt la altul al țării, toți fiții ei plâng cu pietate aceasta ireparabilă pierdere, căci nu este locuitor al țării Românești, în mintea căruia să nu se fi întipărit adânc imaginea scumpă a marelui dispărut, nu este unul care să nu știe rolul covârșitor, pe care el l-a jucat în tragica luptă pentru desrobirea și întregirea neamului nostru.

România se avântase în eumulitul măcel cu toată însuflețirea, dar nu și cu toată pregătirea tehnică pe care o cerea uriașul măcel. Pe de o parte disproporția dintre utilajul ei și al dușmanilor ei, pe de altă parte caracterul pe care îl luase războiul, făceau necesare sfatul și îndrumarea unui ostaș încercat, care își dovedise valoarea pe frontul din apus. Marea noastră aliată, Franța, a trimis armatei române acest înțelept sfetnic și îndrumător, pe generalul Berthelot.

În înfățișarea lui nu era nimic din asprimea unui comandant sever, și din toată făptura lui se degaja o dragoste de frate pentru cei de seama lui, o dragoste de părinte pentru cei umili și o adâncă admirație și compătimire pentru țară, care cu sufletul plin de entuziasm, dar cu mâinile aproape goale, intrase în cel mai fioros războiu pe care l-a cunoscut până atunci omenirea.

Cu aceste sentimente și-a pus experiența, răbdarea, perseverența, limpezimea de spirit, toate comorile lui sufletești în slujba grelei misiuni de a ajuta refacerea și reorganizarea armatei române despărțită de aliații din apus, abandonată de aliații dela răsărit și bântuită de molimi. Împărțășind privașiunile refugiuului în Moldova, toate clipele zilelor și ale nopților, fără preget, fără odihnă.

Cuvântarea d-lui președinte al consiliului de miniștri.

Incetarea din viață a generalului Berthelot a răspândit jalea în toate unghurile țării.

Întreaga suflare românească împărtășește doliul armatei franceze și al Franței, pentru că meritele generalului Berthelot față de națiunea română, au fost așa de mari, încât ele dau dreptul la profunđa și veșnică noastră recunoștință. De altfel, el este și al nostru, fiindcă, cu mare dreptate, generalul Berthelot a fost proclamat cetățean de onoare al României.

El a venit în România către sfârșitul anului 1916, personifi-când caldul sprijin al nobilei Franțe. În fruntea misiunii militare franceze, merită să ne ajute la reorganizarea armatei el a contribuit întâi la măsurile de precauțiune luate pentru retragerea armatei și pentru salvarea resurselor ei.

Apoi, pe acel pământ sfânt al Moldovei, unde s'a plămădit din nou națiunea română, generalul Berthelot și colaboratorii săi au înlesnit reconstruirea armatei noastre, au ajutat ridicarea moralului trupelor noastre, aducându-le învățămintele experienței a doi ani de războiu și au contribuit la strălucitele noastre victorii ce au asigurat triumful final al cauzei drepte a neamului românesc.

Prin generalul Berthelot și ceilalți viteji fii ai Franței cari îl însoțeau, s'a pecefluit pe veci sângele vărsat în comun pentru aceeași sfântă cauză, legăturile de iubire între cele două popoare.

Militar de elită, care a avut partea sa de glorie și pe frontul francez, generalul Berthelot a adus ostașilor și poporului român nu numai știința și experiența sa militară, el le-a adus și dragostea sa neajmărită.

Oastea și națiunea română i-au răspuns cu aceeaș iubire.

De aceea a fost sfârșietore despărțirea de el lași, atunci când țara noastră, găsindu se în situația analoagă unui prizonier de războiu, generalul Berthelot a fost nevoit să ne părăsească, spre a nu cădea în mâinile inamicului.

Dar justiția imanentă n'a îngăduit ca această tristă despărțire să fie definitivă. Plecat peste Nistru cu neînchipuită durere sufletească, dar cu desăvârșită încredere în victoria finală, el a revenit peste Dunăre voios și învingător în fruntea neîn-trecușilor săi soldași. Când, ceva mai târziu, o opunere nejustificată s'a ivit la ocuparea de armatele română a frontierei vestice ce ni se cuvenea, generalul Berthelot ne-a susținut și încurajat.

Numele său rămâne pe veci legat de îndeplinirea idealului nostru național și în cartea neamului nostru, generalul Berthelot are o pagină de glorie și de venerație. El este unul dintre fauritorii întregirii neamului nostru.

În numele guvernului, al armatei și al națiunii române, mă închin cu evlavie în fața mormântului, care cuprinde pe neprețui-tul nostru prieten și aduc de aci memoriei generalului Berthelot omagiile adâncei și eternei recunoștinși a neamului românesc.

Cuvântarea domnului I. G. Ducea.

Partidul național-liberal se asociază cu adâncă emoție la doliul Franței, care dealtfel este deopotrivă și doliul României.

Intr'adevăr, numele generalului Berthelot este nedes-părțit legat de înfăptuirea unității naționale a neamului românesc.

Fiind membru al guvernului, care a prezidat la destinele României, în tot timpul războiului, am avut prilejul să cunosc, deaproape, pe generalul Berthelot și ca om și ca șef al misiunii militare franceze. Ca om, generalul Berthelot era o-minunată și reprezentativă întrupare a virtuților franceze, înțelept, inimos, înțelegător și curajos, amestec armonios de-avânt entuziast și de judecată chibzuită.

Din primele zile ale venirii sale la Paris, ne-am putut da seama că el era nu numai un prețios sfetnic militar, dar și un suflet ales, nu numai o minte care ne va ajuta, dar și o inimă, care să împărtășească cu căldură toate grijile, toate suferințele și toate nădejtile noastre.

Ca șef al misiunii militare franceze, rolul generalului Berthelot a fost de o covârșitoare însemnătate. Cu întinsele sale cunoștințe cu bogata-i experiență ce i-o dădeau doi ani de războiu, în situațiuni de mari răspunderi, el a contribuit, într'o largă măsură, la refacerea armatei noastre precum și la gloriosele succese ale nemuritoarelor lupte dela Mărăști și dela Mărășești.

Dar, în acele zile de grea cumpănă, generalul Berthelot ne-a dat mai mult decât mintea și decât inima lui, ne-a dat încrederea, acel factor imponderabil care, din vremuri imemorabile a hotărît de soarta bătăliilor.

Când generalul Berthelot trecea pe străzile Iașului cu gloriosul tricolor francez fâlfâind pe aripa auto nobilului său, sau când întovărășit de ofițerii misiunii sale, vizita unitățile noastre depe front, atât populația civilă cât și oștirea întregă aveau senzația vie că Franța e lângă noi, că deși departe și izolați în luptă cu toate pericolele și cu toate mizeriile, totuși nu suntem nici singuri, nici părăsiți, că o mare prietenă, că nobila Franța ne sprijină eforturile și ne va salva nădejtile.

De aceea, șeful misiunii militare franceze a luat pe acele vremuri, repede, înfățișarea unui adevărat simbol, simbolul fraternității franco-române.

În anii din urmă, generalul Berthelot se arăta foarte mișcat de neîncetatele mărturii de recunoștință ale poporului român. Cetățenia de onoare și darurile materiale, n'au putut dovedi decât puțin și trecător adevăratele simțimente ale neamului nostru. Recunoștința sa față de generalul Berthelot este de o esență superioară și de un caracter mai permanent.

Națiunea română înțelege să păstreze dealungul veacurilor, generalului Berthelot, o dragoste recunoscătoare și să-i pomenească pururi cu evlavie numele printre ctitorii întregirii ei naționale.

Azi mișcați și plini de jale, ne înclinăm adânc, pentru ultima dată, în fața rămăștelor sale pământești.

Cuvântarea domnului profesor N. Iorga.

Mi-ar fi greu să exprim, în numele unei grupări politice sau personal, un sentiment, care este sentimentul unei întregi națiuni.

Generalul Berthelot a fost, pentru națiunea românească, întruparea însăși a luptei sale pentru drept și, prin credința lui nesguduită, a devenit ctitor al acestei țări, un ctitor pe care, din generație în generație, îl vor pomeni cu recunoștință toți acei cari vor trăi între granițele întregite pentru totdeauna ale patriei noastre.

Am avut și eu prilejul să cunosc, în marile zile triste și curat cele mai frumoase zile morale din toată istoria contemporană a României, pe generalul Berthelot. Să-mi dați voie ca, din amintirile mele, să aleg două momente, momente în cari el s'a înfățișat întreg.

A fost o clipă — de ce să ascundem? — când credința în isbândă a dispărut, când a rămas pentru câțiva numai simțul unei datorii, care trebuia îndeplinită până sfârșit. Eu am văzut pe mulți în acea clipă și, dacă și-ar aduce și ei aminte de cum au fost în această clipă, ar fi poate cea mai dureroasă din amintirile vieții lor... Și, atunci, generalul Berthelot care, nu purta războiul țării sale pe pământul său, m'a chemat și mi-a vorbit de credința sa nesguduită în victorie. Mi-a vorbit ca militar, spunând că sunt încă tineri în satele României, cari pot fi chemați sub arme, în momentul când atâția șovăiau și credeau că nu avem de făcut altceva de cât să închinăm sfântul nostru steag, eșit la lupta pentru drept =

„Decât să-i lăsați în sate pentru a fi pradă bolșevismului, scoateți-i din nou în fața dușmanului!“.

Nu voi uita niciodată această clipă.

Nu s'a făcut așa; de ce nu s'a făcut așa, nu este locul să se spună într'un ceas de comemorare.

Peste câteva luni, generalul Berthelot părăsea România. Tinerii, nu știu cum a părăsit generalul Berthelot România: în adâncul nopții și pe ascuns. Și eram acolo, în marginea Iașului, atât de puțini oameni, încât îi puteai număra. Și am văzut venind acolo pe Regina Maria care, l-a sărutat pe frunte și pe Rege cu ochii plânși, care, în mijlocul acestui restrâns grup, care nici în fața celei mai teribile presiuni dușmane, nu înțelegea să părăsească ceea ce era cea dintâi datorie a noastră, l-am văzut pe dânsul plecând cu lacrimi în ochi, dar cu o siguranță în privire, care spunea că, dacă acum câteva luni, voi puteați să faceți ceva pentru această luptă, acum când nu mai puteți, sau nu mai credeți că puteți face ceva, mai sunt oameni, cari vor lupta pentru dreptul tuturor.

L-am văzut acum câteva zile la Paris: în fața morții, soldatul avea aceeași privire ca în clipa când spunea, că războiul trebuie continuat împotriva tuturor descurajărilor și în clipa când, părăsind pământul României învinse, ne făgăduia să intre ca biruitor pe pământul României desrobite.

Moartea a privit-o drept în ochi, senin și sigur. Un singur lucru nu l-am spus: adică, ceea ce mă mândresc a fi propus în această Cameră, împământarea generalului Berthelot, el a considerat-o ca un depozit, pe care este chemat să l crească și să-l restituie României, acoperit cu tot ceea ce poate da gloria unui astfel de soldat.

Trupul lui se odihnește acum în sătucul lui de acasă. Fiul de plugar, plecat din brazda părinților săi, se întoarce. Dar sufletul unui om ca dânsul, nu se poate opri asupra unei bucați de pământ; el este oriunde a adus o jertfă și oriunde a împlinit o datorie și el va fi de pază acolo, în colțul de apus al Ardealului, pentruca, împreună cu noi, să mărturisească în orice clipă că nici pentru plăcerea nimănui și nici de frica nimănui, nu avem de dat acea graniță, pe care o păzim împreună.

Cuvântarea d-lui Octavian Goga.

Partidul poporului se asociază la sentimentul de doliu și recunoștință, ce exprimă întreaga țară la moartea generalului Berthelot.

Disparația vrednicului ostaș reinvie din nou cu o mai mare putere legătura trainică și profundă, care, din vremi de demult, ne-a unit sufletele cu Franța. O personalitate e totdeauna o solie a celor mulți și o cruce de mormânt, o răscolire în sufletul celor rămași în urmă. La asemenea prilejuri se desfac din uitare grelele răspântii ale vieții de odinioară și marele adevăr al istoriei noastre. O axiomă care luminează în conștiința tuturor — înfăptuirea României moderne, la adăpostul principiilor liberatoare din Occidentul latin și creșterea noastră sub ocrotirea părintească a Franței — acest învătământ, trecut definitiv în analele neamului, primește azi o nouă consacrare sub fluturarea morții. Generalul Berthelot readuce în amintirea țării această nobilă tradiție a două popoare, care și-au încheștat mâinile pe câmpul de luptă, aducând suprema jertfă pentru dreptatea lor, dar în același timp pecetluind cu sânge o colaborare, menită să păstreze neștirbit patrimoniul moral și intelectual al umanității.

Cu generalul Berthelot, strâns legat de epopeea noastră, răsar acum, în clipa când ființa lui se cufundă în eternitate, răsar toți acei ofițeri și soldați ai Franței, cari au căzut alături în Moldova, sub cutele aceluiș drapeț. Umbrele lor defilează azi în fața sicriului generalului Berthelot și în fața conștiinței noastre. Vor defilă de atâtea ori încă în fața urmașilor. Ei vor fi avangarda mută a tuturor apropiierilor noastre de mâine. Nu se poate închipui o chezășie mai deplină și de o mai înaltă valoare etică pentru prietenia viitoare decât această înfrățire de oase putrezite laolaltă. Până în vremuri târzii, ele vor îndrumă simțirea românească.

Acest adevăr se ridică, în mărețea lui simplitate, la groapa generalului Berthelot și noi îi suntem recunoscători pentru afirmarea lui.

Cuvântarea d-lui dr. N. Lupu

Prin moartea generalului Berthelot Franța pierde un mare soldat, România un mare amic și amândouă un mare om.

Rar în istorie se văd îmbinate atâtea calități câte au compus ființa sufletească a marelui dispărut.

Militar de valoare, el a ajutat pe șeful său, de curând dispărut, în grelele timpuri ale începutului războiului, atunci când Franța surprinsă era amenințată de mari primejdii.

Când frontul din Apus a fost întărit, generalul Berthelot, cu splendida suită de ofițeri francezi, a alergat spre sora latină din răsărit și aci, rolul său a fost mult mai înalt și mai complex.

Fără a vorbi de ajutorul eficace din punct de vedere militar-technic, pe care el i l-a dat, fără a vorbi de înăffătoarele momente de încurajare, de care aveam atâta nevoie în depresiunea, în care fatalitatea oarbă ne asvârlise, generalul Berthelot, prin înaltele lui însușiri morale a știut să cimenteze pe vecie adânc și în toate straturile largi ale societății române legătura veșnică între masa poporului francez și masa poporului român.

Ceeace era o fraternitate de intelectualitate la pături selecte ale celor două națiuni, a devenit prin acțiunea acestui mare om o legătură trainică și o frăție de veci între două mari popoare.

Acesta este rolul istoric al generalului Berthelot, care îl va face nepieritor în istoria nu numai a patriei lui de naștere, dar și a patriei lui adoptive, România.

O dragoste elementară, născută din priceperea adâncă a acestui popor și a suferințelor lui seculare, l-a legat pe bunul general atât de mult de țara noastră încât dela război încoace în fiecare an el ne vizită și tuturora arată dorinți și dădea sfaturi pentru consolidarea și întărirea patriei la a cărei mărire atât de mult contribuise prin talentul, sufletul și calitățile sale.

Prin testamentul său de o noblețe rară, el se leagă pe vecie de cultura românească, care alătura de armată și popor îi va slăvi numele în veci.

Partidul țărănesc trimite Franței îndoliate și familiei îndurerate tributul său de admirație la mormântul marelui dispărut, dinaintea căruia se închină cu evlavie.

Cuvântarea d-lui George Brătianu.

Un mare prieten al neamului nostru a dispărut. La mormântul lui, îndoliată, România varsă lacrimile durerii și ale recunoștinței. Noi, fiii ei — și acei mai în vârstă și acei cari, mai tineri, am cunoscut toate suferințele, dar și toate nă-

dejdile frontului — ne plecăm cucernici frunțile înaintea figurei acelui ce a luat o parte atât de însemnată, ca francez și ca oștean, la făurirea României Mari.

Când generalul Berthelot ne-a sosit în capul misiunii franceze, cu dânsul nu ne-a venit numai un strălucit comandant și organizator, ci însuș sufletul pururea biruitor al Franței. Din belșugul de iubire și de generozitate al acestui suflet, poporul român, dealungul destinelor sale, și-a întărit credința în menirea lui istorică. În toate actele, prin care ne-am afirmat dreptul la o existență liberă și democratică, în toate momentele hotărâtoare în care românii își croiau viitorul, Franța a fost alături de noi, cu gândul, cu sufletul și cu fapta.

Astfel, generalul Berthelot venea în mijlocul nostru împins de o constantă și generoasă tradiție. Urmând-o la rândul său, a trăit ca frate între noi, sfătuind, reorganizând, însuflețind, împărtășind fără rezervă suferințele ca și speranțele noastre, triumfând în sfârșit cu noi, atunci când, printr'o dreaptă potrivire a ursitei, intră victorios în Capitala eliberată, alături de Regele nostru.

Această comunitate de suferințe și de bucurii dintre marele francez și neamul românesc a sădit în sufletul generalului Berthelot acel interes, acea afecțiune, acea grijă ce statornic ne-a păstrat-o și după război, rămânând apărătorul neclintit al drepturilor noastre.

Cetățean de onoare al acestei Români, la a cărei înălțare contribuse, legat și de pământul nostru strămoșesc prin moșia pe care o primise și unde venea să-și împropățeze dragostea pentru țăranul român, indisolubil alipit de sufletul românesc prin eminentele sale servicii și generoasele-i simțiminte, cu generalul Berthelot ne părăsește nu numai un mare francez, dar și un mare român, al cărui nume binecuvântat de generațiile, ce vor veni, va pluti deapururea într'un nimb de strălucitoare legendă.

Mă asociez la doliul Franței, care este și acel al României.

Cuvântarea d-lui general Holban.

Generalul Berthelot, fruntaș între ai săi, o glorie a armatei franceze, fost șef al misiunii militare franceze în România, pe timpul marelui război, ne-a părăsit pentru totdeauna.

Vestea morții sale a umplut inimele noastre de o adâncă întristare, pentru că noi, românii, l-am iubit cu toată puterea

dragostei noastre. L-am iubit, mai întâi, pentru că era francez ; l-am iubit pentru distinsa lui personalitate și sufletul său ales ; l-am iubit pentru că ne-a adus o licărire de speranță într'un viitor mai bun, tocmai în clipele cele mai tragice ale epopeei noastre naționale ; l-am iubit pentru că a suferit alături cu noi și a simțit împreună cu noi ; în sfârșit, l-am iubit pentru munca rodnică și stăruitoare ce a depus pentru refacerea armatei noastre, greu încercată de vitregia soartei.

La Senat.

Cuvântarea d-lui președinte al Senatului.

„Un nou doliu s'a abătut asupra Franței, marea noastră soră și aliată. Zilele trecute au fost coborâte în mormânt și rămășițele pământești ale generalului Berthelot, distinsul colaborator al lui Joffre, iubitul șef al misiunii militare franceze în România și comandantul armatei, care venind dela sud ne-a adus libertatea și ne-a ajutat să curățim țara de armatele dușmane.

Învingătorul de pe Marna a intrat falnic în istoria universală, căci răsturnând toate calculele, a creat posibilitatea victoriei finale ; organizatorul și înfăptuitorul victoriei definitive a războiului, își are gloria veșnică și strălucitoare legată de fapte hotărâtoare pentru istoria tuturor popoarelor ; amândoi sunt fiii străluciți ai Franței, iar în corul acelor ce-l glorifică, noi nu putem avea o parte mai mare decât aceia pe care a avut-o în războiu ca frați și aliați ai națiune franceze alături de ceilalți frați și de ceilalți aliați.

Dacă Franța îl jelește ca pe unul dintre fiii săi buni și aleși, pentru noi, în timpul războiului, generalul Berthelot, cu misiunea militară de sub comanda sa împreună cu contele de St. Aulaire, au fost Franța însăși.

Asupra generalului Berthelot națiunea românească, luptătoare până în cele mai înalte franșee, și-a putut concentra toată iubirea și toată recunoștința ce purtă Franței, care îl trimisese cu misiunea militară, frup din trupul ei, rănit și tofuz încordat în luptă pe viață și pe moarte să ne ajute cu sfatul și cu fapta să ne refacem și să ne putem ridica spre gloria dela Mărăști și Mărășești.

Toți câți am făcut războiul, știm cu cât au contribuit sfaturile lui înțelepte și experiența lui în opera de refacere și reorganizare a oștirii : toți soldații noștri de atunci știu ce efect de îmbărbătare avea prezența lui și alor lui în toate părțile și acei cari erau atunci la conducerea țării și a oștirii știu în ce măsură au contribuit stăruințele lui, ca din apusul îndepărtat să ni se trimită cele necesare refacerii și rezistenței noastre. Astfel generalul Berthelot a trăit împreună cu noi toate durerile și sufe-

rințele noastre, toate griile, toată neliniștea, dar și nădejile noastre. Și sunt convins că Mărăștii și Mărășeștii armatei noastre, l-au bucurat tot atât de mult cum ne-au bucurat și umplut de mândrie pe noi.

Acestea toate l-au înfrățit cu noi.

Dar ni l-au înfrățit și vremile de bucurie! El a venit cu armata dela sud ca să alunge dușmanul din țară. Și cu drept cuvânt se găsea la dreapta gloriosului nostru Rege întregitor de neam, când acesta, după atâtea vremuri de suferință intra din nou în Capitala sa eliberată de sub ocupația străină.

Și înfățișarea aceasta a fost atât de profundă și de adevărată, încât generalul Berthelot și-a însușit și aspirațiile noastre: trecerea noastră dincolo de linia de demarcare a Mureșului și curmarea cu un ceas mai de vreme a suferințelor fraților noștri de peste Mureș și din Bihor nu a fost cu puțință decât în urma stăruitoarelor intervenții ale mareșului nostru prieten și frate.

De aceea, cetățenia română și proclamarea ca membru de onoare al Academiei române, nu făceau decât să consacre raporturi sufletești cari își avuseseră ființa lor cu mult mai înainte.

Plângem pe generalul Berthelot ca pe al nostru! Cu inimi de frați, cu inimi cernite de durere, ne plecăm respectuoși în fața mormântului proaspăt și-i aducem omagiul nostru de iubire frățască și de recunoștință și ultimul nostru salut.

Noi nu-l vom uita!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuvântarea d-lui general Condeescu

În numele guvernului și al țării, ne asociem la cuvintele d-lui președinte al Senatului.

Generalul Berthelot, povățitor destoinic și prieten cinstit al poporului românesc a adus în lumea de dincolo toată recunoștința noastră. El și-a câștigat nimbul de mare biruitor, alături de Joffré la Marna, apoi la Champagne cu divizia 32 și după aceea, calitățile sale l-au desenat în 1916 șef al misiunii franceze în România.

A venit ca trimis al guvernului francez și a contribuit la înlăturarea greutăților pe care le întâmpinam zi cu zi.

Generalul Berthelot s'a identificat în cele mai grele primejdii cu sufletul românesc. Prin el, francezii au intrat în conștiința masselor, în conștiința mihoanelor de țărani, cari l-au glorificat apoi în cântecele lor, ca pe un mare biruitor.

În 1918, primăvara, când totul părea pierdut, generalul Berthelot a rămas omul îmbărbătărilor supreme și al marilor speranțe în victoria finală.

În Noembrie, a trecut Dunărea, venind dela Saloniș și a grăbit desnodământul final al războiului nostru.

Și când marele rege Ferdinand a intrat în București, a avut la dreapta sa pe generalul Berthelot, simbol al fraternității cu Franța, în marea noastră suferință, în strălucita noastră victorie.

Opera sa nu s'a sfârșit însă cu acest episod înălțător: În 1919 a luat parte la sbuciumul politic al României, cu o tenacitate dusă până la sacrificiu.

La Versailles, în generalul Berthelot, am avut un delegat al sufletului și al aspirațiilor românești.

Prin moartea lui, pierdem un mare suflet, un mare prieten, iar armata română plânge în el un strălucit sprijinitor.

Istoria noastră l-a înscris în paginile ei, la capitolul marilor învingători, cari au împlinit visul secular. România l-a împrăștiat ca pe un soldat dela țară, întors la plugul lui, iar M. S. Regele a hotărât ca bustul lui să fie așezat printre trofeele noastre de război.

Cuvântarea d-lui general Lupescu.

În numele d-lui mareșal Prezan, care se află suferind, în numele marelui cartier general și al armatei de operații, aduc prinos de recunoștință marelui prieten, generalului Berthelot pe care guvernul francez l-a însărcinat să conducă misiunea din 1916.

Destinul neamului nostru nu putea face o mai fericită alegere. Șeful marelui stat major al generalului Joffre, Berthelot, a dus la bun sfârșit opera sa de colaborare cu România. Ajutat de o pleiadă de ofițeri francezi, el a adus în mijlocul oștirii noastre acea credință mistică în victoria finală și spiritul tehnic care a grăbit drumul la victorie.

Odihnească-se în pace și în sentimentele de recunoștință veșnică ale neamului românesc.

Cuvântarea d-lui Ion Bianu, în numele Academiei Române:

Panteonul neamului nostru s'a îmbogățit cu încă o figură ilustră din trecutul său de suferință, de credință, de victorie.

Pământul părinților noștri, stropit cu sânge și cu lacrimi, odihnește în sânul său și osemintele atâtor eroi francezi, veniți să-l apere, în 1916, sub comanda ilustrului dispărut.

Ajutorul generalului Berthelot a venit în colțul care rămăsese necotropit, nu numai prin cuvinte de încurajare, ci și sub forma unui suflu nou de primenire sufletească.

La Mărăști, Mărășești și Răzoare, dușmanul a fost înfrânt, nu numai prin puterea noastră, ci și prin îmbărbătarea generalului Berthelot.

Figura blândă a marelui dispărut și numele său vor fi binecuvântate și înconjurate de florile recunoștinții unui popor care și sfințește eroii săi.

În fruntea tuturor cinstitorilor va sta Academia Română, careia generalul Berthelot i-a lăsat cea din urmă dorință, cea din urmă scânteie de iubire.

Numele lui Berthelot va fi înscris în cartea ei de aur.

Cuvântarea d-lui Rădulescu-Motru

În numele majorității, aduc omagii respectuoase generalului Berthelot.

Meritele sale, ca atașat francez de pe lângă comandamentul român, conștiinciositatea cu care și-a îndeplinit marea sa misiune, au fost unanim recunoscute de toată suflarea românească.

Generalul Berthelot a avut mari merite politice și diplomatice, pe lângă cele de ordin militar. Inteligența sa, urbanitatea din atitudine și vorbă au făcut din el un reprezentant perfect al fraternității cu Franța. Generalul Berthelot a reușit să fie iubit de armată, a cărei încredere a căpătat-o în scurtă vreme după venirea în țară.

Neamul nostru îl va păstra veșnic în inimă și în legendele sale de vitejie.

Cuvântarea d-lui general Mărdărescu.

Generalul Berthelot, ca șef al misiunii militare trimise la noi în țară, de Franța, din primul moment ne-a fost de mare sprijin, căci datorită stăruințelor lui, alături de ale valorosului diplomat, contele de St. Aulaire, am putut obține dela aliații noștri materialul ce se pusese în valoare chiar în cursul războiului și de care noi, firește, eram lipsiți.

Dar, de ilustrul dispărut ne leagă nu numai faptul, că ne-a dat concursul pentru dotarea armatei noastre cu materialul necesar susținerii unui război de lungă durată; genera-

lul Berthelot, cu pregătire profesională aleasă, înțelept și cu mult bun simț, a fost și un prețios sfătuitor în refacerea, pregătirea și conducerea, operațiunilor pe frontul nostru, cuvânt pentru care țara și armata românească îi vor purta veșnică recunoștință, iar numele valorosului soldat francez va fi legat de înfăptuirea întregirii Neamului românesc.

Increzător în izbânda finală și în dreptatea cauzei comune, generalul Berthelot ne-a fost și de un mare sprijin moral, în tot cursul luptelor grele și inegale ce am dus contra puternicilor noștri adversari, iar în mijlocul marei tragedii, când părăsiți de aliații noștri ruși, misiunea militară franceză a trebuit să părăsească pământul românesc, generalul Berthelot s'a despărțit de noi, spunându-ne cu blândețea ce-l caracteriza :

„La revedere în curând, în împrejurări mai prielnice pentru noi toți“.

Așa a și fost de altfel, căci la un moment dat, răsturnat fiind frontul adversar dela Salonic, generalul Berthelot trece Dunărea în fruntea trupelor sale, atinge din nou pământul românesc și asociându-și trupele române, păstrate și pregătite de noi în taină, pentru ziua mare a victoriei, adversarul este isgonit în debandadă peste munți și se redă astfel libertate suflării românești din teritoriul fost ocupat de adversar.

Cei cari au avut prilejul să vadă pe generalul Berthelot alături de marele nostru căpitan, regele Ferdinand, la reintrarea trupelor româno aliante în București, nu pot să nu-și reamintească starea sufletească a acestui brav și mare patriot francez. Bucuria noastră devenise bucuria sa. Generalul Berthelot simț a deja românește, căci, greutățile și suferințele noastre, din cursul războiului mondial, desfășurate sub ochii săi, înglobase nobilul său suflet în cadrul sufletului românesc.

Acesta a fost generalul Berthelot: devotat, valoros sfătuitor, solid sprijin moral, prețios prieten, calități care l-au legat pe veșnicie de neamul românesc și care au îndreptăți proclamarea sa ca cetățean român de onoare și membru de onoare al Academiei Române.

Partidul național-liberal, care a avut dificila sarcină a conducerii politicii noastre în decursul războiului de întregirea neamului și, prin urmare, a avut și prilejul să conlucreze de aproape cu generalul Berthelot, va rămâne profund și veșnic recunoscător acestui bun prieten mare patriot și vrednic ostaș francez, care, în împrejurările grele ale războiului

mondial a știut să apropie pentru totdeauna și mai mult ca oricând sufletul românesc de acel al scumpei și marei sale surori și aliata: Franța.

Să ne plecăm cu smerenie înaintea mormântului valorosului dispărut și pururea să-i purtăm o scumpă amintire.

„Universul“ No. 33 din 6 Febr. 1931.

Generalul Berthelot.

Amintiri.

Parcă'l văd și acum, pe prispa conacului din Fărcădin, adâncit molatec într'un scaun larg, vorbind tăragănat, în șoapte aproape și rotindu-și privirile pe albastrul străveziu al munților din față...

Cuvintele îi picurau sfoase în acest solemn și grandios asfințit de soare, ce și oglindea luminile portocalii pe crestele Retezatului. Albastrul liniștit și stins al zărilor, rotunjea fundalul pieptului de munți, peste care simțea pogorând umbrele și liniștea serii.

În fața acestui măreț spectacol, generalul Berthelot, filtra par'că senzația grandiosului naturii, desprins din peisajul Carpaților hunedoreni, și mi destăinuia domol și fericit, câtă afinitate și asemănare găsea el în acest solemn peisaj și asfințiturile din munții Franței.

Cuvintele lui se înșiruiău, se petreceau, domoale și sensitive, și par'că se topeau în aurul stins al serii. Absorbit de măreția și taina acelor clipe, generalul a tăcut, într'un târziu, și trăia par'că numai din privirile lui albastre, pierdute peste albastrul zărilor...

Faptul serii își împânzeă minunea, farmecul și tăcerea: liniștea pogora din văzduhul încărcat de umbre și de raze sfoase, și ne simțeam sufletele desprinse și aninate de ceasul acela neclintit al frumosului nepătruns și al tainei. Doar cîrîpîtul lăstunilor din cuiburile prinse sub strașina pridvorului, sfășia liniștea acelei seri de toamnă, în care generalul Berthelot se releva un sensibil, sub platoșa rece și tăioasă a renumelui de militar.

Ne iubea țara, generalul Berthelot, ne iubea făptura ei, și peisajul ei.

Ceasuri întregi, băteam, agale, cu el, potecile de pe lunca morii din Fărcădin sau cele de pe creasta viilor, unde ne suia trăsura.

Deacolo, din țărâna în care îi plăcea să-și simtă tălpile i se desprindea din fire, acel instinct și aceea dragoste de sat de țară, de țăran și de viața câmpenească, așa cum această dragoste se împletise în sufletul tinereții lui, petrecută în satul nașterii din Franța.

Pe cărare, seara, când ne întorceam acasă, la conac, întâlneam pe drum săteni, din Hațeg, Fărcădin și chiar din sate mai depărtate, din Demsus am întâlnit odată; aceștia îi dădeau bună seara, cu o aplecare respectuoasă și supusă, unii îi sărutau mâna, iar când norocul îi scotea în cale și vre-un copil, nu s'ar mai fi despărțit de el.

* * *

Viața de cazarmă și de garnizoană pe care o dusesese zece ani de zile, nu prefăcuse firea blajină și delicată a generalului.

Nu-l voi uita niciodată, într-o seară, la un sfârșit de zi de cules la vie.

Coborâseră culegătorii și femeile din vie cu coșurile încărcate de struguri, iar teascul sub frunzișul des al poamelor din grădină începuse să prelingă cele dintâi suvițe de must dulce.

Țăranii ciocniseră pocale cu vin nou înflorind bucuria acelei zile de belșug și de izbândă.

Peste câteva luni, în cursul corespondenței dintre noi, am primit și o scrisoare cu vre-o zece fotografii: erau cele dela culesul viilor din Fărcădin și îmi adăoga, în scris, „bucuria lor, era bucuria mea, d-ta nu vedeai? deaceia nu mă despart de aceste fotografii, pe cari nu mă mai satur să le privesc.”

Le păstrez și azi; căci ele sunt mărturia legământului dintre sufletul generalul Berthelot și țara noastră.

* * *

Intr'una din seri, anul trecut, la țară, ne prinsese vremea târzie, pe ceardac, afară, depănând amintiri din războiul nostru. Noaptea adâncă din jur, par'că desprindea și mai vitădând ființă mai limpede și mai dârză. Clipelor din 1917.

Imi povestea primele impresii din Moldova, după retragere, suferințele ostașilor noștri, în culorile cele mai crude dar și cele mai reale. Par'că trăise cu ei chinurile istovitoarelor marșuri din retragere, sau spasmele foamei și ale tifosului, în bordeele mucigăite și în satele sărăcite și consternate ale Moldovei. Niciodată nu l-am văzut atât de agitat și cu durerea atât de răzvrătită; par'că aveam un alt Berthelot în fața mea nu pe acela calm, stăpânit și zâmbitor.

Iar la un moment dat, în culmea povestirii, s'a rezemat de brațele scaunului și sărind în sus, a încheiat hotărât emoționat și convins: **„dacă soldatul român ar fi fost pe acelaș front cu cel francez și sârb, de mult am fi câștigat războiul, căci nu cunosc în lume, decât acești trei viteji“**.

Silueta lui robustă și masivă, luminată de reflexurile lămpii, din hall, se desprindea, impunătoare, între coloanele ceardacului, pe fundalul întunecat al nopței.

Departe, în fața noastră, în adâncuri, dintr'o rază pierdută de lună, sclipea linia frântă a vârfurilor Carpaților și ghiceam pieptul Retezatului și al Parângului, acolo în fund, undeva unde fusese odinioară o graniță vrăjmașe, iar un soldat român o surprase cu vitejia lui.

Da, așa spunea în noaptea aceea generalul Berthelot pe prispa conacului din Fărcădin.

Mitiță Constantinescu

„Viitorul“ No. 6897 din 2 II 1931.

Cum l-am cunoscut.

Pe generalul Berthelot l-am cunoscut întâi cu ocazia venirii sale, în Octombrie 1916, la Marele Cartier general român, la Periș — și l-am văzut zilnic la lucru până la data de 8 Decembrie, când am părăsit Marele Cartier. Această perioadă cuprinde și rezistența noastră în Carpați și retragerea spre valea de jos a Siretului. El asista zilnic la raportul Regelui, ascultând la cele ce raportam asupra operațiilor și la cele ce locotenentul colonel (pe atunci) Er. Nicoleanu raportă

asupra unităților inamice identificate pe frontul nostru. Rar intervenea cu vre-o întrebare sau vre-o propunere și când o făcea erà sub forma unei păreri. O singură dată a intervenit fățiș, cerând în numele aliaților, a se da detașamentului Cerna contra ordin ca să nu se retragă. El discuta totdeauna calm și căută mai ales a îndulci relațiunile cu Rușii cari nu au fost totdeauna cum ar fi fost de dorit să fie.

* * *

Ulterior l-am mai revăzut pe front la Nămăloasa, unde, pe o căldură tropicală, venea pe jos până în primele linii să vadă pregătirile ofensivei ce trebuia să ieie armata I-a (Iunie-Iulie 1917).

În toamna 1917 și iarna 1918, fiind rănit și în spital la Iași, l-am revăzut des și am fost martor al încercărilor sale de a face ca să prelungim rezistența, chiar după ce Rușii se înțeleseseră cu dușmanii. S'a criticat mult această atitudine a lui Berthelot. Nu trebuie uitat însă, că el reprezintă comandamentul aliat de pe frontul occidental, al cărui interes vădit erà ca un număr cât mai mare de diviziuni inamice să fie reținut pe frontul oriental, că în toate țările aliate erà o mare admirație pentru glorioasa odisee a retragerii armatei și guvernului sârbesc prin Albania și că informațiile ce aveau aliații noștri asupra stărilor din Rusia și asupra posibilității unei retrageri prin Rusia nu corespundeau realității.

L-am revăzut apoi pe Berthelot în Iulie 1918 pe front în Franța, unde comandă armata 5-a. Cu acelaș calm, pe care îl cunoșteam la noi, lua dispozițiuni pentru tecerea la contra ofensivă, după oprirea ultimului atac german.

Am servit apoi, sub ordinele sale în acea armată și am văzut pregătirile și începutul ofensivei de la finele lui Septembrie, ofensivă în mijlocul căreia a fost chemat la Paris și trimis apoi la Salonic, unde l-am întovărășit.

Misiunea, pe care o primise Berthelot dela Clémenceau, Lloyd George și Sonino, întruniți în acest scop la Paris, era de a ușurà reîntrarea dela Sud, a unei armate anglo-franco-italiene, în capul căreia era pus. Numeroasele ținte pe cari aveau să le atingă trupele armatei de orient (respingerea inamicului din Siberia, ocuparea Constantinopolului, ocuparea Bulgariei și ofensiva în România) au făcut ca efectivele desenate fiecărei operațiuni să fie reduse. Capacitatea de transport foarte mică a căilor ferate bulgare, reaua credință a autori-

tăților bulgare și precipitarea evenimentelor de pe frontul francez, au fost atâtea piedeci și cauze de întârziere cari au făcut ca trecerea armatei aliate peste Dunăre să nu se execute decât cu câteva ore înaintea armistițiului general.

În cursul iernei 1918—1919 trei probleme militare s'au pus nouă: apărarea graniței Nistrului, recuparea Dobrogei, unitată în armistițiul dela Salonic, și ocuparea teritoriilor locuite de români, în Banat, Transilvania și Crișana, teritorii peste cari armistițiul dela Belgrad, încheiat fără știința generalului Berthelot, trăgea o linie fără rost.

Eram ofițer de legătură pe lângă Berthelot, și am cunoscut astfel ce a făcut în acea iarnă. Este adevărat că ofensivele trupelor rusești albe și operațiile grupului de divizii franco-grecești dela Odesa nu au adus rezultatul dorit de aliați, insucces care a fost imputat și lui Berthelot, dar, din punctul nostru de vedere, aceste operațiuni au fost de mare ajutor, căci au silit pe bolșevici a lupta la ei în țară și au făcut ca, afară de excursia din Ianuarie 1919 în Nordul Basarabiei, ei să nu poată să ne atace, atunci când aveam alte probleme de rezolvat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ceea ce privește Dobrogea cu toate tânguiriile și încercările de amăninări de revoluție ale Bulgarilor, generalul Berthelot, prin generalul Chretien care comandă la Sofia, a impus Bulgarilor retragerea dincolo de granița din 1913, care a fost ocupată de trupe englezești, spre a tăia orice gust Bulgarilor de vreo acțiune de comitagii.

În fine în chestiunea teritoriilor românești de dincolo de Carpați lupta dată de Berthelot spre a convinge pe a săi de greșala făcută la Belgrad, a fost mult mai grea pentru că deși tratatul de la 4/17 August 1916 era încă în vigoare, aliații noștri nu voiau a ține seamă de el. Din fericire prin provocările și atacurile lor, ungerii au dat un ajutor prețios așa că atât prin consimțământul tacit a lui Berthelot, sau chiar sugestunea lui, cât și prin urmărirea trupelor ungurești ce ne atacaseră sau omorâseră populația română de pe linia de demarcație, s'a reușit a se împinge trupele noastre până la Tisa, intrând astfel în prevederile tratatului din 4/17 August 1916. Fulgerările cu cari răspundeă Clémenceau la știrile și propunerile lui Berthelot nu l-au mișcat și, conștient de ade-

văratul rol al aliaților noștri aci, a continuat a ne ajuta și a ne scuză, când eră nevoie.

* * *
Plecat de aci în Mai 1919, l-am revăzut la Metz, la Strasbourg, unde a comandat pe rând, la Paris și la fiecare din vizitele sale în țară. Și am văzut și cu aceste ocaziuni cum și din corespondența sa, — căci eră un corespondent excelent, — că nici o clipă nu a slăbit caldă sa simpatie pentru cauza română și interesul ce purta la tot ce eră român. Acum pregăteă un pelerinaj în România a tuturor Francezilor cari au fost cu dânsul aci în timpul războiului. Dar soarta nu a dat voie ca să-l revedem și să ne bucurăm încă odată de privirea prietenoasă a ochilor săi buni!

General R. Rosetti.

„Viitorul“ No. 6895 din 31 Ian. 1931.

Generalul Berthelot și România

de contele de SAINT-AULAIRE.

Marele prieten al României, d. conte de Saint-Aulaire, fost ministru al Franței, în România, în timpul războiului, a publicat următorul admirabil articol despre generalul Berthelot, în ziarul „*Le Figaro*“ :

„Acei cari au văzut la lucru pe generalul Berthelot în România mi-au cerut să dau mărturia titlurilor în baza cărora și-a câștigat recunoștința națională.

Șeful misiunii militare, care număra 440 de ofițeri de elită, avea una din acele misiuni pe cari nu le îndeplinești, de cât depășind-o. Potrivit preceptului păstrat la educația lui Pascal și care desvăluie poate taina geniului său : „Să ții copilul mai presus de munca lui“, generalul Berthelot și-a ținut totdeauna sufletul și spiritul, ca și acela al colaboratorilor săi, deasupra operii sale tehnice. Opera aceasta a fost admirabil executată. Armata germană, a cărei ofensivă a fost zdrobită la Mărășești, este edificantă în privința aceasta. Confidentul generalului Joffre, expert în derutarea inamicului, pregătise minuțios această Marnă românească. Dar, la el, tehnica nu era decât un mijloc al artei, și arta lui era mare fiindcă pornea dela un suflet mare. După felul cum a ajutat România să respingă dușmanul, a cucerit întreaga Românie, pecetluind între ea și Franța o alianță trainică. Sau mai de grabă, a repurtat una din acele victorii, cari sunt apanagiul Franței, o victorie nu de cucerire, ci de strălucire.

*

In cursul unei călătorii recente, am constatat că imensa popularitate a generalului Berthelot a luat forma unui cult.

În satele cele mai umile, țărani agată, în colibele lor, portretul lui lângă icoane. Fiindcă era simplitatea însăși și fiindcă era totdeauna bine dispus, izbucnea în râs când i se vorbea de această canonizare. Dar era mișcat de dragostea ce-o manifesta poporul român față de toți ofițerii lui. Această unanimitate era atât de mare, încât se întindea dela oameni la frații lor inferiori, dar intuitivi. Intr'o zi în Decembrie 1917, doi ofițeri francezi surprinși de viscol s'au adăpostit în casa unui țaran moldovean. Purtând cojoace și căciuli, fără nici un semn al naționalității lor, cei doi călători, putând fi luați drept doi Moși Crăciuni în cazul că ar fi venit pe coș, au fost primiți cu următoarele cuvinte: „Sunteți aci la d-vstră acasă, de vreme ce sunteți francezi“. La o privire care însemna: „De unde știți?“, stăpânul casei dădu acest răspuns minunat: „O știu, de oarece câinii n'au lătrat“. Când generalul Berthelot povestește întâmplarea aceasta, nu râdea.

Dacă Franța, mulțumită generalului Berthelot, se bucură de atâta dragoste în România, această prietenă din care el a făcut o soră pentru noi, nu e numai fiindcă a ajutat-o să limiteze învazia și s'o respingă apoi, ci mai ales fiindcă i-a împărtășit greutățile, i-a înțeles aspirațiile și i-a sprijinit drepturile. Și tot astfel pentru că asemenea Regelui Ferdinand și poporului român, generalul Berthelot știa să spere în situațiuni cari, prin ele însele erau disperate. În dezastrul nu accepta înfrângerea. În beznă, întrezărea zorile întremătoare. Optimismul său era neînfrânt și buna-i dispoziție, — răsfângerea unei cunoștințe senine, — preîntâmpina nenorocul și menținea credința care săvârșește minuni.

Principala lui forță era, ca aceea a lui Joffre, echilibrul desăvârșit al inteligenței, al firii și al inimii. O inimă, care bătea mereu cu un ritm egal, dar cu bătăi profunde și care îi inspira cuvintele ce câștigă inima celorlalți. Nu voiu uita niciodată accentul de părintească duioșie cu care i-a spus lui Albert Thomas, în cinstea căruia defilau sprinten în sunetul marșului *Sambre et Meuse* trupele române reorganizate: „Priveste-i, ai crede că sunt soldați francezi!“ Din partea lui era mai mult de cât un compliment, era o declarație de dragoste. În adevăr, ochii acestor soldați, apărători ai României, promontoriu al latinității la marginile barbariei, luceau cu aceeaș strălucire vie, ca și ochii soldaților noștri. Dar contemplând această asemănare, ochii generalului Berthelot se înpăinjneau de lacrimi.

Mai târziu, când trădarea bolșevică a înconjurat și a inundat aproape în întregime țara, promontoriul a devenit „o insuliță de onoare într'un ocean de noroi”. Pe această insuliță, fanionul generalului Berthelot a făcut să plutească foarte sus culorile franceze.

Drama românească nu e bine cunoscută în Franța.

Cele 800 de mii de victime (din cele 8 milioane de locuitori ai vechiului regat, nu s'au reîntors ca s'o descrie. Cât despre cei vii, nici ei nu ne-au vorbit și nu fiindca sunt trupește prea departe de Franța ci, fiindcă sufletește, sunt prea aproape, ca să nu aibă, ca și ea, pudoarea sacrificiului. Unul dintre aceștia în fața căruia mi-am manifestat admirația pentru atâta stoicism, — cel mai rar, aceluia care dăinuiește, surâde și tace, — mi-a spus: „N'am contribuit cu nimic; România s'a ținut totdeauna de moda franceză; ori, în prezent, stoicismul este un articol parizian“.

Articolul acesta a fost importat din belșug de generalul Berthelot. E singurul care a consumat fără nici o restricție într'o perioadă în care foametea agrava epidemiile înmulțind relele unei invazii haine. România își distrusese ea însăși avuțiile spre a le sustrage inamicului și a-l alungă astfel. E singurul popor de care se poate spune, fără a întrebuița o metaforă că a intrat cu adevărat în foc. Fac apel la cei cari au contemplat ca și mine vălvătaele pământului și cerului României în timpul incendierii tuturor puțurilor de petrol, spre a pune o mare de flacări între armata ei și contropitor, ca și cum ar fi voit să asocieze măruntaele solului la jertfa rassei sale.

În mijlocul tuturor catastrofelor, generalul Berthelot își păstra zâmbetul. Nu l-a părăsit decât atunci când consiliul suprem — învingătorii fiind deja corupți de gustul pervers al dușmanului — a recunoscut jertfele imense ale României interzicându-i să pedepsească agresiunea bolșevicilor maghiari și să stingă la Budapesta un focar de anarhie care amenința întreaga Europă. Generalul Berthelot, care avea și curajul civic, n'a șovăit să riște disgrația rezistând injecțiilor puterilor. În privința acestui curaj civic, generalul, fost guvernator al orașului Strasbourg, a dat o nouă dovadă apreciind ca și mareșalul Foch evacuarea Renaniei dând un strigăt de alarmă despre dezorganizarea armatei franceze. După acest strigăt de alarmă a făcut să se audă un strigăt de unire cu

ocazia manifestației organizată, în luna Noembrie trecut, în sala „Wagram“ în favoarea menținerii tratatelor și alianțelor noastre. Numele său a fost aclamat de o asistență nenumărată când a dat avertismentul său, care a răsunat ca un ordin: **„Cel mai sigur mijloc de a avea războiul este de a cerși pacea înlăturând prietenii.“**

Francezii vor medita aceste cuvinte. Va fi omagiul cel mai sensibil adus acestui mare soldat și mare cetățean.

O constatare,
O propunere
și un apel.

MOTTO : „Recunoștința poporului român este cea mai frumoasă răsplată a lui Berthelot. În fiecare oraș și chiar la sate există o stradă care să-i poarte numele. Marele general francez va rămâne înainte de toate un erou național român.“

General Vouillemont

Obișnuit, în preajma dispariției oamenilor mari, răsar inițiative mai mult sau mai puțin bine intenționate, de a li se ridica statui.

Fără îndoială și pentru Generalul Berthelot va răsări una, căci meritele îi sunt pedesupra oricăror discuțiuni.

Am fost, sunt și voi rămâne toată viața protivnicul busturilor și al monumentelor cari, după mine, spun prea puțin și folosesc și mai puțin.

În orice caz ar fi mai de folos nouă Românilor ridicarea de **clădiri monumentale**, purtând numele vrednice de păstrat posterității în cari să sălășluească: universități și biblioteci populare, căminuri studentești, laboratoare, muzee, aziluri de săraci, dispensare, leagăne de copii orfani, spitale cu asistența gratuită, etc...

Cu durerosul prilej al morții Generalului Berthelot, inspirat fiind din însăș gestul neasemuit de grăitor, exprimat de testamentul marelui dispărut,

Îmi permit cu toată modestia să seamăn o idee a cărei însușire și aducere la înlăptuire, o las aprecierii Academiei Române și marelui public românesc.

În loc de statuie, să se clădească în București un cămin cu numele de „GENERAL BERTHELOT”, în care, să se primească anual ca bursieri 440 (după numărul ofițerilor din misiunea franceză) studenți și studente francezi și români, în număr egal, dintre urmașii până la cea mai depărtată spișă, a tuturor acelora cari au făcut parte din misiunea franceză și ai luptătorilor francezi, ofițeri și trupă, de pe frontul român, iar pentru români, dintre urmașii tuturor ofițerilor și trupei cari au luptat efectiv pe front, pentru întregirea neamului.

Existența acestui așezământ să fie asigurată prin subscripție publică și să rămână perpetuă.

Cred că un asemenea așezământ va valora mai mult de cât 1000 de statui, fie ele nu de bronz, ci de aur.

Români, cu numai zece lei de suflet de locuitor, s'ar putea adună 180.000.000 lei cu cari se să poată realiza o operă cel puțin la înălțimea marelui gest de „adio” al Generalului Berthelot.

Începutul s'ar putea face prin imprimarea unui timbru poștal comemorativ cu figura marelui general Berthelot, în valoare unică de 10 LEI, care timp de trei luni să fie aplicat pe absolut toate scrisorile, petițiile, afișele, chitanțele, biletele de tren și orice act adresat sau emanat dela toate instituțiile private și de stat, natural, alături de mărcile poștale și timbrele fiscale legale.

Imitați-l, aceasta va fi o imitație de cea mai mare valoare. Academia Română are cuvântul ca cea mai indicată.

MAIORUL N. CERBULESCU

